

novi glas

magazin HAK-a

2/94

U V O D N I K

Dragi štitelji !

Opet držite u ruka najnoviji broj Novoga glasa! Iako u prošlom ljetu naš časopis nije redovito izašao, kako si morete svi predstaviti, zbog finansijskih poteškoća, ufamo se, da od ovoga ljeta te probleme već nimiramo. Naš savjet sada dili pineze med nami gradišćanskimi Hrvatima. Iako naša društva, naše partijske i polopartijske organizacije, u zadnjem času zrasli su kotno vrganji, i crikva prosu znatno već pinez nego je predvidjeno u skupnom loncu, se ne bojim da neće biti pinez za one projekte, ki su do sada dobro i vrlo uspješno funkcionirali. Nekim ljudem će to biti ali malo neugodno, kad je Novi Glas jur svenek kritičnim, partijsko-neodvisnim i avantgardnim stilu gledao na politički i društveni žitak Gradišćanskih Hrvatov, tako i u ovom broju.

Glavni članak raspravlja o jednoj

od najvažnijih i sada najaktualnijih temov, a to je školski zakon. Odluka o tom zakonu ki sada stoji kot nacrt za diskusiju, će imati posljedice i za samosvist i opstanak našega naroda.

Geslo ovoga broja je bečanska slavistika i diskusija-jedni mislu da je jezično-znanstvena, a drugi da je samo politička, kakovi jeziki podučavati na Serbokroatistiki.

Druga točka istoga tematičnoga kruga je povijest književnih jezikov na području bivše Jugoslavije. Kako čujemo u zadnjem času Hrvatima i Srbima čistu i ograniču svoje jezike, a boj med njimi ima sada i utjecaj na sveučilišće.

Drugi tematični krug bavi se s jednim mužem, ki je imao dugi čas uticaja na politički žitak i na asimilatorsku granu gradišćanskih Hrvatov, gospodin Fric Robak. Študenat so-

ciologije, Gerhard Volz, peljao je u okviru vrlo zanimljivoga seminar-skoga djela intervju s bivšim načelnikom Štikaprona. U tom seminar-skome djelu istraživao je stav Štikaproncev k svojim jezikom i narodu. Došao je na vrlo pozitivne rezultate ča se tiče Hrvatstva u Štikapronu.

Jandre Palatin napisao je o toj tematiki kabaret, s kim je uspješno nastupao na različni priredba.

Kako na ovom mjestu dost puti napomenemo, vratimo se s velikom prošnjom na Vas, dragi štitelji, i prijatelji Novoga Glasa! Ako imate kakove zanimljive članke, nove pjesmice i štorice, ideje, poticanja i kritiku: Prosim pišite nam. Veselili bi se, ako bi mogli proširiti krug suradnikov i da bi opet došli u kontakt s bivšimi suradniki/cami Novoga glasa.

I M P R E S U M

vlasnik, izdavač, nakladnik: Hrvatski akademski klub

uredniki: Joži Buranić, Martin Farkaš

suradniki: sveuč. prof. dr. Gerhard Neweklowsky, Franjo Šrurf, sveuč. prof. dr. Radoslav Katičić, Franci Rotter, Luka Sučić, Gerhard Volz, Jandre Palatin, Karin Gregorić, Regina Palatin, Manfred Čenar, sveuč. prof. dr. Božidar Finka, mag. Doroteja Zeichmann-Lipković

slike, cartooni: Peter Tyran, arhiv NG-a, Šurl Čenar, Marko Šoretić

slaganje: Regina Palatin, Kristina Karall

lay-out: Joži Buranić, Marko Šoretić

ekspedit: Regina Palatin

foto-slog: Hrvatski akademski klub, Schwindgasse 14/10, A-1040 Beč

tisak: Wograndl, Matrštof

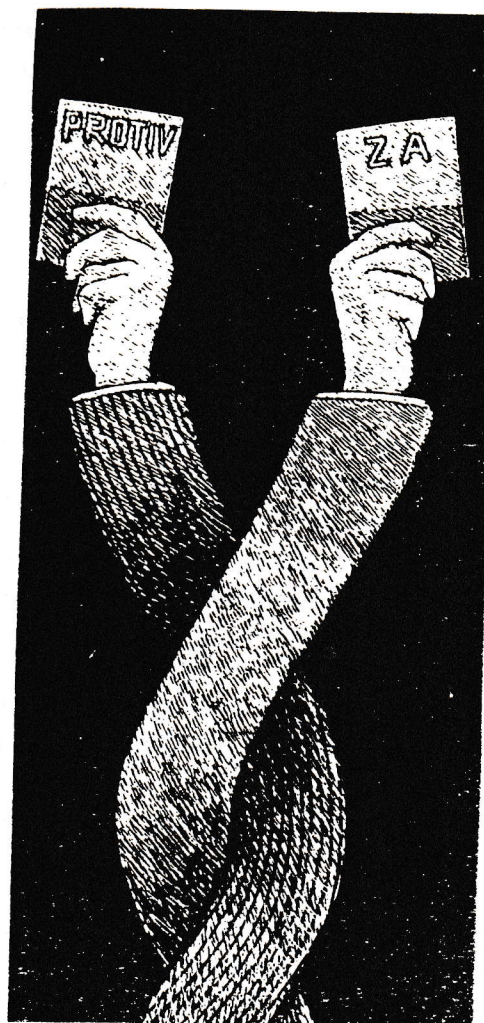
nakladniki poštanski ured: A-1040 Beč/Wien

manuskripti se šalju na adresu: Hrvatski akademski klub, Schwindg. 14/10 Beč/Wien;

tel.: 0222 - 505 71 06, telefaks: 0 222 - 505 71 06

S A D R Ž A J

ČEDU SE PROBITI ASIMILANTI ?	3	ROBO - IZBORNA KAMPANJA	32
<p>Franjo Šrurf kaže na one pogublji ke su shranjene u nacrtu za dvojezično školstvo.</p>		<p>Uspješni kabaret Jandre Palatina - prvi put igran na Danu mladinu '93 u Frakanavi - zabavlja nas sada u Novom glasu.</p>	
ULOGA NARODNOSNOGA (SU)SAVJETA	7	LITERATURA	34
<p>Manfred Čenar, zastupnik HAK-a u "Narodnosnom (Su)savjetu", se bavi s prominami u manjisko-političkoj sceni po konstituiranju toga gremija.</p>		<p>Mag. Dorothea Zeichmann-Lipković opet se javlja s interesantnim pjesmami.</p>	
KNJIŽEVNI JEZIKI JUŽNIH SLAVENOV	9	UVODNIK	2
<p>Dr. Neweklowsky nam daje kratak historički pregled o porijeklu i razvitku književnih jezika na području bivše Jugoslavije.</p>		IMPRESUM	2
HRVATSKI, SRPSKI, BOSANSKI ILI SRPSKOHRVATSKI	14	SADRŽAJ	3
<p>Jur od 1991. ljeta se diskutira kakove jezike podučavati na Slavističkom institutu u Beču. Dr. Katičić informira o aktualnom stanju.</p>		CARTOON	35
TRIBAMO NACIONALNU KNJIŽEVNOST, KULTURU I IDENTITET?	16		
<p>U vezi s diskusijom na slavistici, Luka Sučić postavlja pitanje novoga nacionalizma u Srbiji i u Hrvatskoj i njegovoga uticaja na razdvajanje "srpskohrvatskoga" jezika.</p>			
POVIJEST BEČANSKE SLAVISTIKE	20		
<p>Franci Rotter predstavlja nam važnost i značenje Slavistočkoga instituta u Beču - u prošlosti i sadašnjosti.</p>			
GRADIŠĆANSKOHRVATSKO- HRVATSKO-NIMŠKI RJEČNIK	24		
<p>Drugi svezak Rječnika - O mučnom djelu pri sastavljanju i o njegovoj važnosti za gradišćanskohrvatski narod, piše glavni urednik Rječnika Dr. Finka.</p>			
NAŠ JEZIK, ČLAN 7, ASIMILACIJA I ...	28		
<p>Fric Robak povida Gerhardu Volzu o svojem stavu k našem jeziku, k članu 7, k asimilaciji, i o njegovom dugoljetnom iskustvu u političkom žitku.</p>			

Čedu se probiti asimilanti?

U stilu dokumentarnoga žurnalizma nabraja Franjo Šruff sve važne fakte i izjave oko diskusije za nacrt novoga manjinskoga školskoga zakona. On nam i kaže, da si naši funcionari i političari nisu složni u interpretaciji odluke Narodnosnoga Savjeta.

Pred dvimi ljeti se je počela opet jednoč diskusija o zakonski podloga dvojezičnoga (kako neki velu: manjinskoga) školstva u Gradišću. S korektnim argumentom, da tribamo reformu staroga zakona odnosno adaptiranje na današnju praksu je Ministarstvo izdjelalo nacrt za novi zakon. Hrvati mislu o tom nacrtu, da kani samo pomuče forsirati asimilaciju u Gradišću.

Današnje stanje dvojezičnih škol bazira na zakonu iz 1937. ljeta. Polag ovoga zakona neka odvisi način podučavanja od relativnoga broja Hrvatov u pojedini seli. Ako je već od 70% Hrvatov u selu X, onda neka bude podučavanje na hrvatskom jeziku, a nimški samo toliko, da se dica dobro nauču ov jezik.

Ako je u selu manje od 30% Hrvatov, onda neka bude podučavanje samo po nimšku, a ako si dost roditeljev to želji, onda se more slobodnovoljno podučavati i predmet "hrvatski".

U svi oni seli, kade je već od 30% Hrvatov, ali manje od 70%, neka bude podučavanje dvojezično. To znači, da se svi predmeti podučavaju na obadvi jeziki.

Tako daleko zakon iz 1937. ljeta. U praksi pravoda čisto drugačije izgleda. U najvećem dijelu naših hrvatskih sel se podučava skoro isključivo po nimšku, samo tri ure u taj jednu se podučava hrvatski kot jezik. Neki kritičari još i velu, da se po hrvatsku samo jači. Pošteno dvojezično podučavanje je danas nažalost iznimka, i to u sridnjem Gradišću i ponekad na sjeveru i jugu.

Da nije čistoga hrvatskoga podučavanja, to je i samim Hrvatom pravo, jer danas svaki zna, da je perfektno znanje nimškoga jezika jedan od uvjetov, da more Hrvat ostati Hrvat u nimškogovorećoj okolici. Ki se ne more po nimšku braniti, ta se uopće ne more braniti.

Prem nedostatkov današnje školske situacije, ki imaju svoje uzroke

u različni faktori početo od forsirane politike asimilacije u neki seli ča do zaposlenja nimškogovorećih čuvarov, je valjao u Gradišću svenek princip, da se sva dica jednoga sela uču — barem ča-to — hrvatski.

U Koruškoj je situacija čisto drugačija. Onde jur od 1958. ljeta dilu dicu u takovu, ka se smu učiti slovenski, i takovu, ka se nesmu učiti slovenski. Za glavni cilj manjinske politike u Koruškoj — za totalnu asimilaciju Slovencev — je to jako dobar model.

Namjesto da bi zapisali u manjinski školski zakon za Korušku manjinska prava Slovencev, su zapisali "prava" asimilantov i nimških nacionalistov. Nisu kanili podupirati slovenski jezik, nego podupirati interese Nimcev. Koruški zakon neka čuva nimšku dicu od "pogibelji, da se moraju slovenski učiti". Zato se je pred svim zalagao "Kärntner Heimatdienst", nimškonacionalna organizacija, ka vidi u Slovenci najveće neprijatelje. A diljenje dice je bilo dost "uspješno". Po kratkom času, kad su počeli s ovom politikom je spao broj Slovencev na polovicu.

Tako uspješna politika asimilacije je — iz gledišća gradišćanskih asimilantov — predestinirana za kopiju. Tako su izdjelali i za Gradišće nacrt za školski zakon, ki se orienti-

ra po koroškom modelu konfrontacije. Da ne bi preveć provocirali hrvatsku narodnu grupu u Gradišću, su malo modificirali nacrt. Za razliku od koroškoga modela, kade je potribno najaviti, se moraju u Gradišću oni odjaviti, ki ne kanu imati hrvatsko podučavanje. To je ali samo taktička fin-ta.

Zapravo je naime i u Koroškoj bilo tako, da su dica imala za jedno ljeto mogućnost, da se odjavu (princip odjavljenja) a jur jedno ljeto zatim su prez zakonske novele upeljali princip najavljenja (od tada se mora svako dite posebno najaviti za dvojezično podučavanje). To i nam cvate u Gradišću. Kako se naime interpretira takozvano "roditeljsko pravo", ada mogućnost roditeljev, da sami odredu nastavni jezik svoje dice, to nije pitanje zakona, nego samo pitanje interpretacije. Za Gradišće predviđaju zakonsku formulaciju, da "nijedno dite ne more protiv volje roditeljev imati podučavanje na hrvatskom jeziku". Ova formulacija po sebi ništ ne veli, je li se more dite najaviti ili odjaviti. O tom more školska uprava odlučiti.

Ako se prekine princip dvojezičnoga podučavanja u dvojezični kraji, onda nas čekaju iste poslijedice kot Slovence u Koroškoj, naime pad hrvatskoga stanovništva na polovicu i znamda još manje. Svejedno, je li ćemo imati na- ili odjavljenje. Ide naime za to, je li se očuva dvojezična regija kot takova ili ne. Ide za to, je li ima hrvatski jezik u svakidanjem žitku sela i regije istu živu funkciju kot nimški.

Ako je svakomu Hrvat u jasno, da more svoj materinski jezik hasnovati samo doma, onda ga neće tako cijeniti, nego ako zna, da ga more hasnovati i u uredu, na poslu itd. Ako se jur dica nauču, da hr-

vatski jezik nije jezik, ke se barem u hrvatski seli gleda kot po sebi razumljiv, onda će jur dite slutiti manjevrindnost jezika. Sve druge kampanje i akcije za dvojezičnost ćedu onda biti zaman.

Sada imamo u naši seli probleme s novodoseljenimi nimškogovorećimi ljudi. S njimi i zbog njih se moraju svi po nimšku. A pokidob da se ionako svi s njimi po nimšku, se i novodošljaki već ne uču naš jezik, kako je to prlje bilo. Sela se ponimčaru. Još gorje će biti, ako se sada i neka domaća dica već uopće nećedu znat po hrvatsku, još i razumit već nećedu ništa!

Onda se hrvatski jezik u selu ruši iz nutra, kot staro stablo, ko se počne znutra gnjiti. Na vanjske napade more svako stablo reagirati, na to je naučno. Još i ako neke kite zgubi, će moć lahko preživiti. Ali ako počne znutra gnjiti, onda već nij pomoći. Tako će i nam pojti, ako nam rušu princip automatskoga dvojezičnoga podučavanja u dvojezični seli.

Hrvatski funkcionari su to veljek upoznali. Ali ne samo "pro-hrvatski" funkcionari, nego i asimilanti, ki danas isto broju med "hrvatske funkcionare". Ali dokle se jedni suprotivu počemeranju u školskom zakonu (kad su upoznali pogibelj za naš jezik i našu kulturu), su drugi za ovo počemeranje (kad su isto upoznali pogibelji!).

U medjuvrimenu se je i Hrvatski Savjet bavio ovim pitanjem. Dvakrat su diskutirali tematiku, na koncu sami nisu znali, ča su zaključili. Glasovanje je na svaki način završili tako, da su stranke i ona društva, ka stoju strankam relativno blizu, bili za jedan predlog, a Hrvatski akademski klub i HGKD su bili protiv.

Sada ćete sigurno reći, da je to malo smišno, da savjetnici ne znaju, ča su zaključili. Da bi to malo razjasnili, ćemo si jednoč pogledati izreke pojedinih funkcionarov i političarov u zadnji dvi ljeti.

Hrvatsko kulturno društvo o nacrtu: "Der gegenständliche Gesetzesentwurf beruht auf einer Grundkonzeption, die von der Volksgruppe abzulehnen ist: Nicht Segregation, sondern Integration bei Beibehaltung der Identität in einer multikulturellen Umwelt muß das Ziel des Minderheitenschulwesens sein." Zvana toga se Hrvatsko kulturno društvo zalaze za to da se u zakonu zapiše, da se hrvatski i nimški jezik podučavaju u "približno istoj mjeri". S tim kanu prepričiti situaciju kot sada, da na papiru stoji dvojezičan odgoj, dokle se u praksi nijedan ne drži na to.

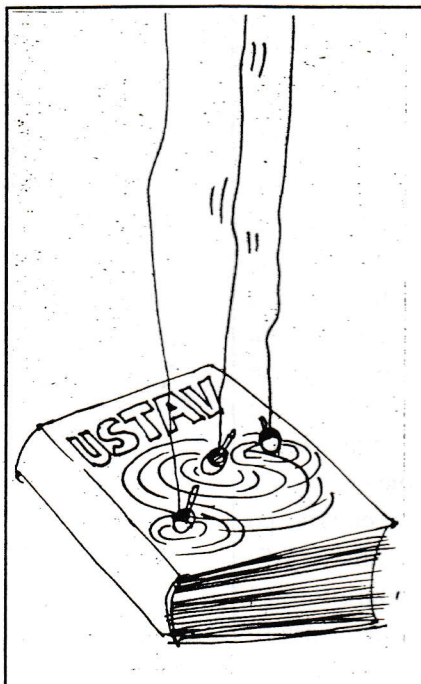
Kulturno društvo nadalje: "Es muß klar und deutlich gesagt werden, daß der Referentenentwurf für das Minderheitenschulwesen im Burgenland nicht zum Wohle der kroatischen Volksgruppe gereicht. Mit diesem Gesetz wird die Assimilation der kroatischen Kinder vorangetrieben."

Nadzornica za hrvatsko školstvo Mühlgasner (Krone, 16. 3. 1993): "Die positiven Erfahrungen mit dem zweisprachigen Unterricht sollten weiter entwickelt werden"... "Der zweisprachige Unterricht sollte an denjenigen Schulen, die ihn bereits eingeführt haben, unbedingt erhalten bleiben, das Gesetz sollte weiters fixieren, daß weder die Teilung von Klassen noch Zweitlehrer aus sprachlichen Gründen notwendig werden".

Niki Berlaković (bvz, 17. marc 1993): "Diese Anmeldung ist eine zu hohe Hürde", sagt LAbg. Niki Berlaković. Aber auch die Abmeldung wird als Gefährdung für die Volksgruppe gesehen.

KURIER je pisao 4. feb. 1994: "Kroaten fürchten wegen neuem Gesetzesentwurf um ihre Unterrichtssprachen/Kleinschulen gefährdet - Burgenlands Kroaten sind verunsichert. Sie fürchten um den Weiterbestand ihrer zweisprachigen Volksschulen. Schuld daran ist der Entwurf des Unterrichtsministeriums für ein "Gesetz für das Minderheitenschulwesen im Burgenland". Hauptknackpunkte: Es sieht die Abmeldemöglichkeit vom zweisprachigen Unterricht vor. "Damit besteht ernsthaft die Gefahr, daß bestehende Klassengemeinschaften auseinandergerissen werden", sorgt sich Martin Ivancsics, stellvertretender Vorsitzender des Kroatischen Volksgruppenbeirates und Leiter des

Kroatischen Kultur- und Dokumentationszentrums in Nebersdorf. KURIER nadalje: "Sollte dieser Entwurf Gesetz werden, und von der Abmeldung stark Gebrauch gemacht werden, dann dürften viele, vor allem kleine zweisprachige Volksschulen in ihrer Existenz gefährdet sein."

Zelena poslanica Terezija Stoišić nije samo reagirala, nego je dala izdijelati poseban nacrt za Zakon, ki se zove "Zakon o dvojezičnom školstvu", i ki se jur po naslovu razlikuje od drugoga nacrta, ki se ograničava na manjinu i se zove "Manjinski školski zakon". Ali i u mnogi drugi dijeli se razlikuje Zeleni nacrt od toga referentov. Zeleni naime kanu na svaki način obdržati princip dvojezičnoga školstva u dvojezični kraji, a to ne samo u osnovnoj, nego i u glavnoj školi. Zvana toga potribuju više plaće za dvojezične učitelje.

Tako daleko reakcije pojedinih hrvatskih funkcionarov. U medjuvrjenu je ada i Savjet (u kom sidu ovi funkcionari) glasovao o ovom nacrtu. Ali nijednomu je jasno, ča su zaključ-

li. To kažu reakcije po ovom zaključku Savjeta.

Zastupnik Hrvatskoga akademskoga kluba u Savjetu, Manfred Čenar je javio, da su bili Savjetnici protiv svakoga principa najavljenja ili odjavljenja. Svi da su i nadalje za dvojezično podučavanje. (KURIER, 12. marc 1994).

Martin Ivančić je to kritizirao kot "klassische Falschmeldung" (u istom članku Kuriera). On misli, da je bilo iz pravnih i društvenih uzrokov potribno upeljati princip odjavljenja. Opet drugoga mišljenja je bvz od 16. marca, ki se poziva na Nikija Berlakovića (ÖVP): "In der Vorwoche wurde im kroatischen Beirat eine Einigung über das Minderheitenschulgesetz erzielt. Es fällt das Elternrecht auf Abmeldung ihrer Kinder vom zweisprachigen Unterricht."

Damit wird auch der Einsatz von Zweitlehrern in Klassen mit abgemeldeten Kindern überflüssig. ... ÖVP-Volksgruppenpolitiker Niki Berlakovich ist mit der Lösung zufrieden: Das vorliegende Gesetz wird allen Sprachgruppen gerecht. Mehrsprachigkeit soll ja auch nicht trennen, sondern die Chancen der Kinder erhöhen."

Tako daleko naši funkcionari. Zasada se nezna, ča su zaključili. Ali bilo kako bilo. Je li će se Ministarstvo zgledati na predlog Savjeta ili ne, je ionako drugo pitanje. A konačno će Parlamenat u Beču odlučiti, je li će du Hrvati morat požrknuti počemerenja u školskom pitanju ili ne. Još je lazno, da se formira protest protiv asimilantov.

Uloga Narodnosnoga (Su)savjeta u politici

Tema ovoga članka Manfreda Čenara, zastupnika HAK-a u Narodnosnom (Su)savjetu, je uloga toga gremija u manjinskoj politici Gradišćanskih Hrvatov. Zvana toga se bavi autor s posljedicami na narodnu grupu i s pravnim stanjem toga (Su)savjeta.

Utemeljenje Narodnosnoga (Su)savjeta za Gradišćanske Hrvate je početak nove etape u manjinskoj politici. Takov utisak bi se mogao dobiti, ako se prati diskusija u manjinsko-politički krugu i gradišćansko hrvatski medija. Ja mislim, da ta stav ne odgovara točno realitetu. Po mojem mišljenju je činjenica, da su Socijaldemokrati i Narodnjaki sklopili takozvani "tajni ugovor" o Gradišćanski Hrvati (ili znamda protiv Gradišćanske Hrvate?) čuda bitnija nego konstituiranje "Savjeta", jer Narodnosni (Su)savjet je produkt toga tajnoga ugovora. Politički ugovor Socijaldemokratske i Narodne stranke u Gradišću je jako spodoban političkomu ugovoru između Socijaldemokratov, Narodnjakov i Slobodnjakov u Koruškoj. Smisao obadnih ugovorov je, da se manjinski problemi rješavaju u konsensu ili drugčije rečeno samo onda, ako rješenje paše svim političkim strankam u koncept, i ako to škodi manjinam.

I ča je najvažnije: javnost je izključena! Ona dočuje samo gotove rezultate. Pojedini člani narodne grupe i narodna grupa kao cjelina je objekt, a ne subjekt politike. Ako moremo uopće govoriti o novom kvalitetu u gradišćanskoj manjinskoj politici, onda zbog toga, kad je došlo do novoga odnosa između Socijaldemokratov i Narodnjakov u pitanju politike prema Gradišćanskim Hrvatom. A stoprv u drugom redu zbog Narodnosnoga (Su)savjeta.

Kakovu ulogu neka odigrava Narodnosni (Su)savjet u manjinskoj politici? Prije nego moremo odgovoriti na ovo pitanje, je neophodno postaviti pitanje: kako izgledaju zakonski podlogi za Narodnosni (Su)savjet?

U zakonu o narodni grupa iz 1976. ljeta je predviđeno instaliranje (Su)savjetov za pojedine etničke manjine u Austriji. Savezna vlada ima polag toga zakona pravo i dužnost da pozove ljude - ki moraju

nekim kriterijam odgovarati- u jedan gremij, ki ima zadaću savjetovati Saveznoj vladi i pojedinim zemaljskim vladam.

S ovim zakonskim rješenjem je predviđala ondašnja vlada pod peljanjem kancelara Kreiskoga kanalizirati političke probleme na "zeleni stol". Cilj savezne vlade i zakonodavca je bio, stvoriti instrumenat za bolji menedžment manjinskih pitanj u Austriji.

Uloga Narodnosnih (Su)savjetov je u zakonu zapravo - barem na prvi pogled- jasno definirana. Ona neka savjetuje političkim i upravnim institucijam. Nažalost nije lahko u praksi ta cilj dostignuti, jer polovicu savjetnikov nominiraju političke stranke. Tim je automatsko stručno savjetovanje skoro isključeno. Ostane samo političko savjetovanje. Političke i upravne institucije dobenu takove zaključke ke si želju. Ideja Narodnosnoga Savjeta, da političari i činovnici dostanu dobre savjete od stručnjakov i/ili od zastupnikov narodne grupe, je tim praktično onemogućena. U medjuvrimenu se je iskazalo, da je Narodnosni (Su)savjet produžena ruka gradišćanske politike.

Jur pri diskusiji o dvojezični seoski tabla, je partijska politika Gradišća igrala glavnu ulogu.

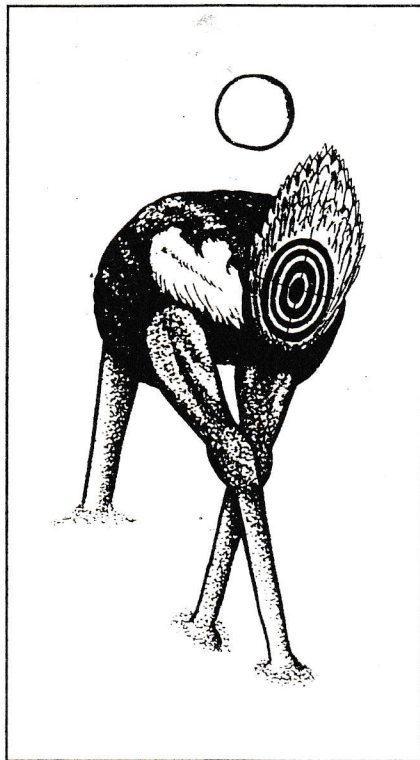
Najbolji dokaz za funkcioniranje tajnoga ugovora političkih velestrankov u Gradišću je ali bila diskusija i konačni zaključak o nacrtu za novi manjinski školski zakon.

Pri sjednici kad je bila manjinskoškolska tematika po prvi put na dnevnom redu, su diskusija i zaključak pokazali da još nije došlo do dogovora između gradišćanskih Socijaldemokratov i Narodnjakov. Logični zaključak je bio ada: tematiku odrinuti i ništa odlučiti. Zamoliti stručnu ekspertizu o tkzv. "roditeljskom pravu". Svakomu, ki se je ozbiljno tom tematikom bio bavio, je bilo jasno, da jur postoju takove ekspertize. Nadalje se je potribovalo produženje roka za pregledjivanje nacrta o manjinskom školstvu. Dan pred sljedećom sjednicom Narodnosnoga (Su)savjeta je došlo do "vrhunskoga" razgovora između zemaljskim poglavarom i šefom Socijaldemokratov Karlom Stixom i njegovim kolegom od Narodnjakov Gerhardom Jelačićem.

Diskusija u Narodnosnom (Su)savjetu se je ovput čisto drukčije odvijala. Od početka je bilo čutiti, da se je nešto politički prominilo u prisposobu sa zadnjom sjednicom. Prvi zanimljivi detalj je bio, da su ti isti (Su)savjetnici, ki su pred nekolikimi tajedni mislili da nisu u stanju odlučiti zbog ustavne nejasnoće, su sada argumentirali da takova ekspertiza uopće nije potribojna, jer da je ionako sve poznato i jasno. Diljenje školarov po jezični kriterija je najednoč postalo čisto nevažno. Još pred par tajedni si većina (su)savjetnikov nije znala predstaviti takovo rješenje.

Pojedini (su)savjetnici nisu mogli dosta hvaliti sami sebe i njeve partnere u vladi. Govorili su o vrlo pametnom rješenju za budućnost cijeloga naroda i budućih generacijov.

Naravno su i činovnici iz savezne razine bili zadovoljni. Uprav onda kad se je zaključilo ono, ča su kani-li. Slučaj nacrta manjinskoga školskoga zakona je lipo i ekzemplarno pokazao funkcioniranje toga gremija u praksi.

On ne zastupa Gradišćanske Hrvate u svojoj cjelovitosti, nego funkcionira po logiki postojećega gradišćanskoga političkoga sistema.

U modernom i medijalnom svitu je i dodatno jako važno kako se uloga i funkcioniranje Narodnosnoga (Su)savjeta transportira u javnost i tako svakomu pojedinomu članu narodne grupe. Tu funkciju ispunjavaju i "naše" gradišćansko-hrvatske medije. Manjinska politika, ako je uopće postojala, se je odigravala u prošlosti isključivo prik (nad)stranačkih društav, ada slabo institucionalizirano. Narodnosni (Su)savjet za Gradišćanske Hrvate je prva "institucija" u manjinskoj politici. Za medije je to idealno. Institucionalizarana politika je laglje za transportirati nego slabo strukturirana.

Izvještaji o sjednica Narodnosnoga (Su)savjeta postanu u gradišćansko-hrvatski medija važniji od sjednicov parlamenta. Hrvatska redakcija ORF-a govori o "narodnom savjetu za Gradišćanske Hrvate", ada o parlamentu ili "Nationalratu" gradišćanske narodne grupe u Austriji.

Razlika nominiranja zastupnikov u Narodnom Vijeću ili Savjetu i Narodnosnom (Su)savjetu se uopće već ne reflektira. Jedan od sto savjetodavajućih gremijov na relativno niskoj razini ima jezično istu definiciju i važnost kot "srce" Austrijske demokracije. Narodnosni (Su)savjet nadomjesćava manjinsku politiku.

Manjinska politika, u kojoj je narodnost ili pojedini Gradišćanski Hrvat ili Gradišćanska Hrvatica subjekt u politici, je nadomjesćena s jednim "organizacijskim konstruktom". Narodnosni (Su)savjet za hrvatsku narodnu grupu u Austriji je napuhnut na reprezentativni i samostalni organ u upravnom sistemu Austrije.

Gradišćanski Hrvati nisu dosada peljali ozbiljnu manjinsku politiku. Pravoda je to u zemlji, u kojoj je demokratska kultura od uvijek slabo razvijena, teško moguće. Po mojem mišljenju je ali u budućnosti neopodno, da Gradišćanski Hrvati postanu subjekt politike. Ulogu objekta igraju jur predugo. Posljedice te uloge su očividne. U prisposobi s različnima većjezičnima regijama u Europi je većjezičnost u Gradišću jako slabo razvijana.

Najmanje jedan preduvjet je za poboljšanje situacije potribojan: Gradišće se mora konačno odlučiti, je li kani i u praksi peljati politiku "nimške granične regije" ili politiku većjezičnosti, većkulturnosti i šarolikosti.

Književni jeziki

Južnih Slavenov

- kratak historički pregled -

Oko pitanja povijesti književnoga jezika: staroslavenski, hrvatski, ilirski, slovenski, srpski, ruskoslovenski, slavenosrpski, srpsko-hrvatski/hrvatskosrpski, bosanski, ili ...?

Sveuč. prof. Neweklowsky od slavističkoga instituta sveučilišća u Celovcu raspravlja o književni jeziki Južnih Slavenov:

"... U ovoj tematici je gotovo nemoguće iznijeti samo objektivne činjenice, u svakoga će se pisca shvatanja ponešto razlikovati. ..."

Odlučio sam se ne bez oklijevanja napisati nekoliko riječi o povijesti hrvatskog i/ili srpskog književnog jezika. U ovoj tematici je gotovo nemoguće iznijeti samo objektivne činjenice, u svakoga će se pisca shvatanja ponešto razlikovati. Kratak pregled mora biti pojednostavljen, moraju se izostaviti poneke važne stvari.

Kako se zna, prvi književni, točnije liturgijski ili obredni jezik, Slavena bio je staro-(crkveno)slavenski. On je nastao u drugoj polovini 9. stoljeća dje-latnošću braće Ćirila i Metodija. Njegova jezična (i to fonetska i

morfološka) podloga je jedan makedonski dijalekt, dok je tvorba riječi i sintaksa stvarana prema grčkom uzoru zbog svrhe (liturgijski i drugi crkveni tekstovi) za koju je stvoren taj jezik. Najstariji spomenici koji su nastali na srpskohrvatskom terenu imaju već zajedničke crte srpsko-hrvatskog dijasistema (i najistaknutiji hrvatski lingvisti dopuštaju da tako nešto postoji), ali se ti tekstovi već dosta razlikuju. Pismenost počinje u 12. stoljeću iako ima i nešto ranijih natpisa (u Humu, u Istri i drugdje). Spominjemo hrvatsku Baščansku ploču sa otoka Krka (oko 1100), Miroslavljevo

evanđelje iz konca 12. stoljeća koji pripada srpskoj pismenosti, i povelju bosanskog bana Kulina iz istog vremena. Ovo su tri primjera, vrlo različita i po pismu i po jeziku. Kod Hrvata se u ono vrijeme upotrebljavala glagoljica, a kod Srba kao i u Bosni ćirilica. Latinica se rabila samo tamo gdje je obredni jezik bio latinski, i to za latinski i neslavenske jezike. Miroslavljevo evanđelje napisano je na crkvenom jeziku srpske redakcije, a Baščanska ploča i povelja Kulina bana pravni su dokumenti. Zbog toga se kod njih može već pojaviti narodni jezik. Ali je njihov jezik vrlo različit. Baščanska ploča je čakavska, a povelja bana Kulina štokavska.

Glagoljica je kod Hrvata dobila svoj oblik (uglata glagoljica), a bila je u upotrebi više no čitavo tisućljeće, zahvaljujući privilegiju koji su Hrvati dobili od pape Inocenca IV. 1248, da se narodni jezik može upotrebljavati također za liturgijske potrebe umjesto latinskog jezika. Zbog toga je hrvatski jezik mogao brzo prodrijeti u sve sfere upotrebe: kao crkveni jezik hrvatske redakcije

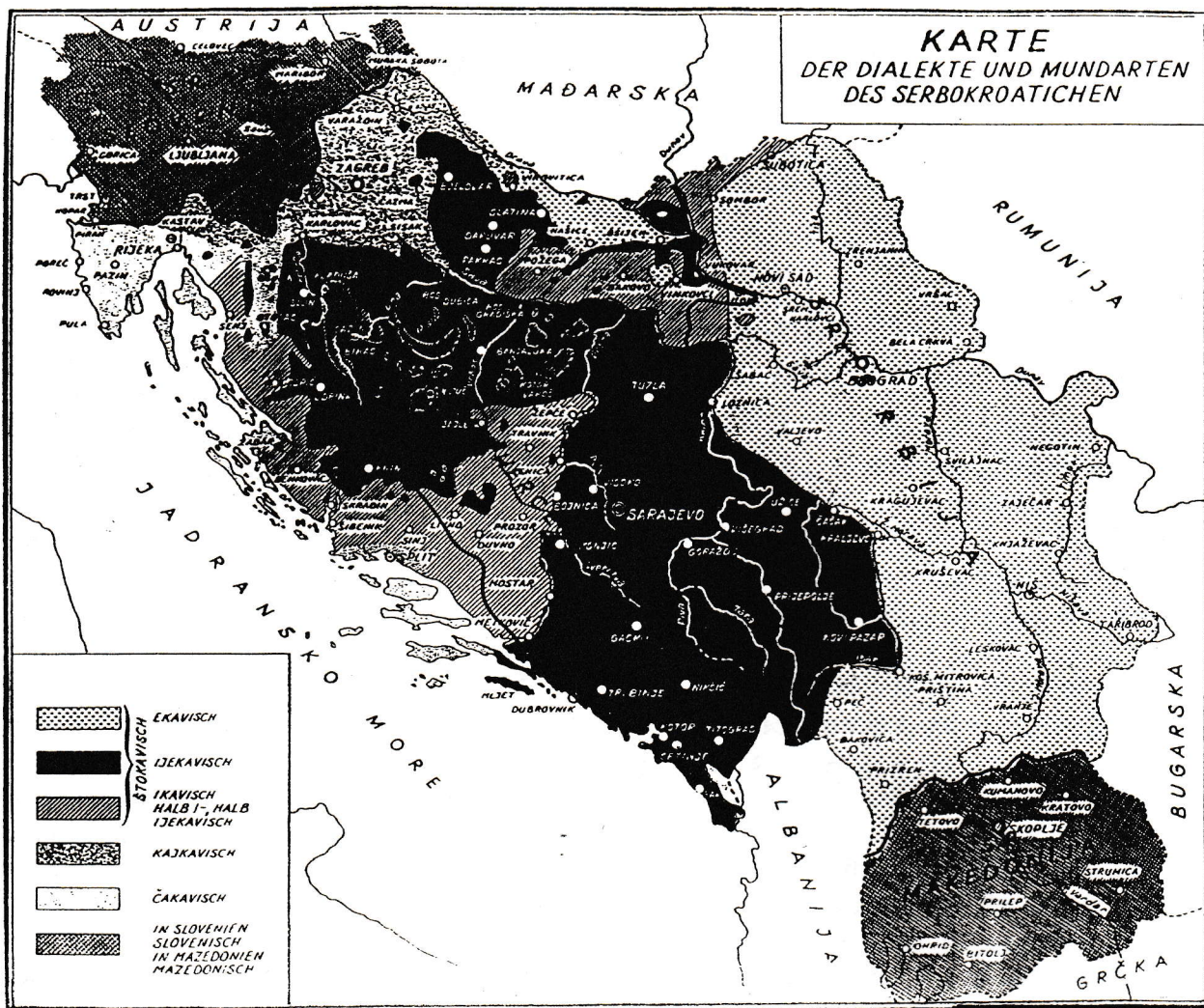
ili kao narodni jezik (čakavski).

Kod Srba je od samih početaka bio u uporabi crkveni jezik koji se prilagođivao pomalo narodnom izgovoru (srpska redakcija), a pisalo se na njemu tokom Srednjeg vijeka sve do prve polovice 18. stoljeća. To, narav-

no, nije bilo utjecaja narodnog jezika ili da se jezik nije mijenjao tokom vremena. Ono malo liturgijskih spomenika sa bosansko-hercegovačkog terena napisano je također na crkvenom jeziku. To su tekstovi heretičke Crkve bosanske ili bosanskih "krstjana". Oni su nam također ostavili spomenike na narodnom jeziku uklesane u njihove nadgrobne spomenike

no, nije bilo utjecaja narodnog jezika ili da se jezik nije mijenjao tokom vremena. Ono malo liturgijskih spomenika sa bosansko-hercegovačkog terena napisano je također na crkvenom jeziku. To su tekstovi heretičke Crkve bosanske ili bosanskih "krstjana". Oni su nam također ostavili spomenike na narodnom jeziku uklesane u njihove nadgrobne spomenike

no, nije bilo utjecaja narodnog jezika ili da se jezik nije mijenjao tokom vremena. Ono malo liturgijskih spomenika sa bosansko-hercegovačkog terena napisano je također na crkvenom jeziku. To su tekstovi heretičke Crkve bosanske ili bosanskih "krstjana". Oni su nam također ostavili spomenike na narodnom jeziku uklesane u njihove nadgrobne spomenike

jezici na području bivše Jugoslavije

Kod Hrvata je situacija bila mnogo složenija. Prvi jezik pismenosti bio je čakavski, i to na ikavsko-ekavskoj osnovi. Izrazito čakavski je npr. Vinodolski zakonik iz 13. stoljeća.

Od 14. stoljeća počinje se upotrijebiti latinica u hrvatskim tekstovima, ali se također pisalo ćirilicom, tako da su Hrvati imali sva tri pisma: glagoljicu, ćiricu

Hrvatskoj nego također u Zeti (Crnoj gori) (1494) i u Bosni (Goražde) (1519), ali se nisu mogle održati, tako da su kasnije knjige štampane samo u štamparijama Hrvatske (npr. Senj, Rijeka) i u Veneciji.

Kao književni se jezik poslije 1500. pojavljuje također čakavski ikavski dijalekt u Dalmaciji (Marko Marulić), a

nešto kasnije i dubrovački štokavski (Ivan Gundulić). Sa slovenskim je protestantizmom povezana djelatnost slavenskog zavoda u Urachu kod Tübingena, gdje su pod vodstvom Slovenca Primoža Trubara prevodili i štampali svoja djela Stipan Konzul i Antun Dalmata. Zanimljivo da su oni štampali u sva tri hrvatska pisma. Njihov cilj je bio misionarski, širenje vjere, a mislili su da će se njihove knjige moći čitati "skoro do Carigrada" (njihove nade, naravno, nisu se mogle ostvariti). – U drugoj polovini 16. vijeka počinje kajkavska književnost sa Dekretumom Ivana Pergošića i Kronikom Antuna Vramca. Prva hrvatska gramatika (Bartol Kašić: Institutiones linguae illyricae) pojavljuje se 1604. Bio je to pokušaj napisati ne zavičajnu nego nadregionalnu (mada još uvijek čakavsku) gramatiku. Kako je vidio na svojim misionarskim putovanjima da je "bosansko" narječje rasprostranjenije, prešao je sasvim na njega u svojim kasnijim djelima. U 17. i 18. stoljeću razvija se književna djelatnost bosanskih franjevac (Matija Divković i drugi). Njihove knjige su štampane ćirilicom, a kasnije i latinicom. Bosanska ćirilica je dobila naziv "bosančica"; ona se razvila iz skoropisa, koji je vrlo sličan srpskom skoropisu, ali se taj kod Srba nikad nije štampao. U 17. stoljeću piše se također štokavski ikavski dijalekt u Dalmaciji (Zadar). Štokavski-ikavski se govorilo također u Slavoniji gdje je pod povoljnijim uvjetima nego pod Turcima nastao nov književni jezik (Andrija Kačić-Miošić, gramatika "slovenska" M. A. Reljkovića). Nećemo u ovom kontekstu ni zaboraviti

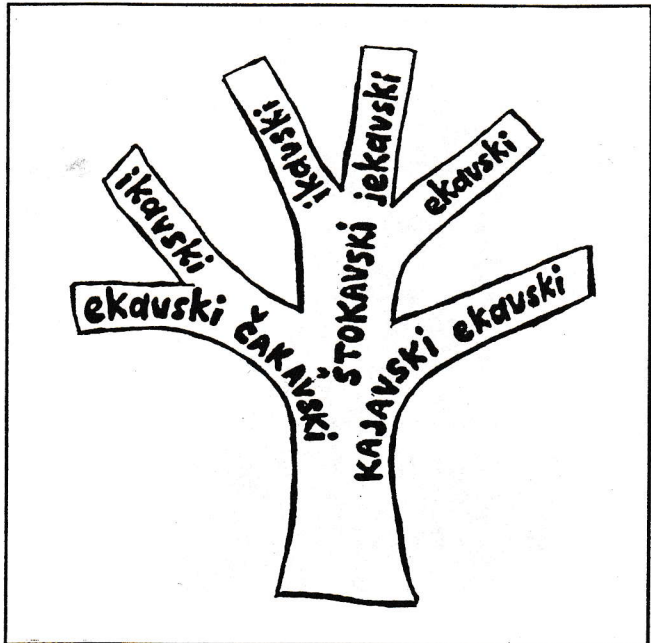
književni jezik Gradišćanskih Hrvata koji je zasvjedočen od 1609 (Mekinić), razvijao se dalje u 18. i 19. stoljeću, ali on nije bio u neposrednoj vezi sa ostalim hrvatskim stilizacijama književnog jezika.

Jasno je da kod Hrvata do konca 18. stoljeća nije bilo standardnog jezika u današnjem

smislu. Treba imati u vidu da su se razne varijante međusobno prožimale. Tu činjenicu vidimo dosta jasno u djelima kao što su npr. Belostenčev rječnik *Gazophylacium* (Zagrebu 1740) na kajkavskoj bazi, ali u njemu nalazimo riječi iz svih narječja. Jakov Mikalja 1649 u svom *Blagu jezika slovinskoga* isprepliće čakavski i štokavski. Na taj način postoji svijest kod Hrvata o tri glavna narječja i, kao književni jezik, može se pisati svako od njih. Početkom 19. stoljeća književni jezik Hrvata još nije bio izgrađen, ali su Hrvati bili na putu k tome.

Srbi su poslije Velike seobe 1690. bili podijeljeni između Ugarske (današnja Vojvodina) i Turske. Razvitak književnog jezika je bio moguć samo u južnoj Ugarskoj. Iako su Srbi u Austro-Ugarskoj dobili neke privilegije pod carem Leopoldom I., nisu dobili prava za štampanje ćiriličkih knjiga. Zbog toga su se

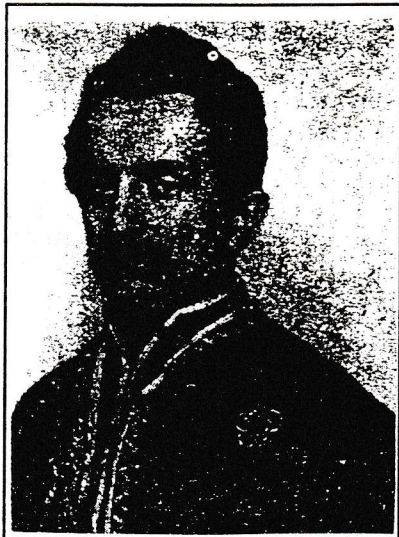
obratili ruskom caru Petru I. za pomoć. Zaista, poslali su knjige i učitelji 1726. Od tog vre-

narječja i govori hrvatskoga ili srpskoga jezika

mena kao književni se jezik upotrebljava ruski i crkvenoruski. Taj jezik zovemo slavenoruskim. Nije se dugo održao; od 60-ih godina počinje se pisati mješavina slavenoruskog i srpskog narodnog jezika, tzv. slavenosrpski jezik. Taj jezik nije imao norme, nego je svaki pisac miješao prema svom nahođenju. Prvi koji je ustao protiv toga bio je prosvetitelj Dositej Obradović koji je odlučno zahtijevao narodni jezik kao književni (1783). Njegov jezik je stvarno narodni u pogledu fonetike i morfologije i dobrim dijelom sintakse, ali je morao stvarati mnoge nove riječi ili dalje segati za ruskima, kad mu je bila potrebna kulturna i civilizatorska leksika. U slavenosrpski pravopis Obradović nije dirao. U daljem razvoju odlučujuća uloga pripada Vuku Stefanoviću Karadžiću. Rodom iz seljačke sredine zapadne Srbije gdje se govori istočnohercegovački jekavski dijalekt, prebjegao je 1813 iz Srbije u Austriju.

Otišao je u Beč, gdje se upoznao sa Slovincem Jernejem Kopitarom preko cenzure, jer je Kopitar bio cenzor slavenskih

Ljudevit Gaj (8.7.1809. - 20.4.1872.)

djela za tisk. Kao pristaša tzv. Austroslavizma (Slaveni bi se morali okupati oko Beča a ne oko Rusije) bio je i neprijatelj Rusije. Htio je smanjiti ruski utjecaj u srpskom jeziku i, zbog toga, podsticao je Vuka Karadžića da piše čistim narodnim jezikom. Ovaj je prilagodio staru ćirilicu narodnom jeziku prema fonološkom principu tako da se s pravom srpska ćirilica može smatrati jednim od najsvršenijih alfabeti uopće. Među njegovim prvim djelima bili su gramatika i rječnik (Srpski rječnik 1818). Prilikom rada na rječniku Vuk je upotrijebio hrvatske rječnike koje mu je Kopitar stavio na raspolaganje, ali je u prvi rječnik unio samo ono što se govorilo u njegovom zavičaju. Neumorno je dalje skupljao riječi na svojim putovanjima i 1852. je objavio drugo izdanje rječnika. Ono sadrži pribilješke gdje se koja riječ govori (npr. "u Dubrovniku", "u Hrvatskoj"). Borba Vuka Karadžića oko svojih reformi trajala je decenija-

ma. Njegova pobjeda nije bila potpuna, jer su Srbi u kneževini i u Vojvodini preuzeli ekavski izgovor (reka, dete, deca itd.) a ne Vukov (rijeka, dijete, djeca). Na taj su način Srbi dobili dvije varijante; jekavska se upotrebljava u Crnoj gori, u Bosni i u Hrvatskoj (u Krajini).

Zagreb je bio centar kajkavske Hrvatske i tamo se razvijao dalje kajkavski tip književnog jezika koji je počeo sa Pergošićem i Vramcem, ali su štokavski slavonskog i dalmatinskog tipa također bili prisutni.

U tridesetim godinama je nastao Ilirizam. To je vrijeme romantike i nacionalnih pokreta. Mnoge zemlje gdje su živjeli Hrvati nisu bile pod Hrvatskom upravom: Vojna granica, Primorje, Dalmacija, a da ne govorimo o Bosni i Hercegovini. U preuzimanju štokavskog dijalekta sa strane ilirskog pokreta treba vidjeti samozaštitu Hrvata prema Beču i Budimpešti, objedinjenje svih Hrvata bar jezično, i, ujedno u jednu veću jedinicu sa Srbima, u "ilirski" jezik. Ljudevit Gaj je 1830. stvorio suvremenu abecedu po uzoru na češki jezik i na Vukovu azbuku. Prvi gramatičar iliraca, Vjekoslav Babukić, je u svojoj Slovnici slavjanskoj narječja ilirskoga (1834) branio znak ě koji je uveo Ljudevit Gaj da bi ga svatko mogao čitati prema svom izgovoru (děte = dite ili dijete). Zajedničko je ime jezika svih južnih Slavena bilo "ilirski". Međutim, o

Bugarima se nikad nije vodilo računa, a Slovenci bi trebali napustiti svoj jezik i preuzeti ilirski. Takvih slučajeva je zaista bilo, npr. Slovenac Stanko Vraz je pisao svoje pjesme samo na ilirskom jeziku.

Pored naziva ilirski bili su dalje u upotrebi stariji nazivi hrvatski, horvatski (kajkavski) i slovinski/slovenski (u Slavoniji). Ilirsko ime je zabranjeno g. 1842, a od tada se kod svih Hrvata upotrebljava ime hrvatski.

Godine 1850. je došlo do Bečkog dogovora, u kom su se hrvatski i srpski filolozi dogovorili oko zajedničkog književnog jezika; taj književni jezik bi trebao biti jekavsko narječje, jer je on predstavljao most među Hrvatima i Srbima. U dogovoru se ne spominje ime niti jezika niti naroda. Budući da potpisnici nisu bili oficijelni poslanici svojih vlada već privatne osobe, nije čudo što se u Srbiji preuzeo ekavski izgovor, a ni u Hrvatskoj dogovor nije uspio odmah. Pored iliraca je ostala grupa kajkavaca sa Ignacom Kristijanovićem na čelu, nastale su filološke škole. Zadarska škola se zalagala za ikavski izgovor, a riječka škola sa Franom Kurelcem bila je za stare nastavke u deklinaciji. Lijep primjer koji ima i značenje za Gradišćanske Hrvate jest predgovor k njegovim "Jačkama" (Zagreb 1871). Zagrebačka škola upotrebljavala korijenski pravopis.

Tako je tek pred kraj stoljeća došlo do zajedničkog književnog jezika. Tome su pridonijeli svakako veliki Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti,

čiji je prvi redaktor bio Srbin Đura Daničić, i Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga jezika T. Maretića (Zagreb 1899), a također Hrvatski pravopis Ivana Broza (1892). Veliko značenje je imao i Broz-Ivekovićev rječnik (1901), koji se zvao hrvatskim, ali uzima u obzir također Vukovu i Daničićevu jezičnu građu. Međutim, približavanje jezika Hrvata i Srba nije nikada bilo potpuno, naročito zbog toga što su nastale veće razlike u terminologijama prilikom obogaćivanja rječnika. Hrvati su preuzimali nove riječi iz češkog, pravili kalkove/kovanice prema njemačkom i mađarskom uzoru, dok su Srbi više preuzimali nove riječi iz ruskog i francuskog.

U Crnoj gori se od druge polovine 19. stoljeća upotrebljava Vukov jezik, dakle jekavski, sa leksičkom i terminološkom orijentacijom prema Beogradu i upotrebom ćirilice.

Prilikom okupacije Bosne i Hercegovine izbio je na prvi plan jezik i njen naziv. Lako se mogao izabrati štokavski jekavski dijalekt. Već vrlo rano se favoriziralo ime "bosanski jezik" koje je imalo tradiciju kod Muslimana. Tek kad se vidjelo da se ne može stvoriti bosanska nacija, ostavili su to ime (1904), a od tog vremena se oficijelno uvođi "srpskohrvatski" (u ovom obliku). Čini se da je ime srpskohrvatski stekao svoju afirmaciju u međunarodnoj slavistici i uopće u međunarodnoj upotrebi baš zbog popularizacije sa strane austro-ugarskih vlasti. Tokom Prvog svjetskog rata zabranila se ćirilica u službenoj upotrebi.

Političke težnje ujedinjenja južnih Slavena našle su svoj rezultat u kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (Makedonci su se smatrali Srbima). Kao epizodu možemo vidjeti Skerlićev prijedlog da se općenito usvoji ekavski izgovor, a da se zato žrtvuje ćirilica. To je bio odraz unitarističkih težnji, koje su postajale sve jače od diktature kralja Aleksandra 1929. Istina je da se u Prvoj Jugoslaviji favorizirala istočna srpska varijanta (u vojsci, kod željeznica i dr.). Hrvati su za vrijeme NDH (Hrvatska, BiH, Srem) uveli tzv. "korijenski pravopis" (etimološki) i "čistili" jezik.

Poslije Drugog svjetskog rata svi su narodi Jugoslavije bili po ustavu ravnopravni, što se odražavalo i u jeziku (Službeni list se objavljivao u četiri verzije). Bile su u upotrebi razni pravopisi. Struja da se to otkloni i da se postigne zajednički jezik i pravopis bila je dosta jaka, i tako je došlo do Novosadskog dogovora u kome su konvergentne težnje dostigli vrhunac poslije rata: Narodni jezik Srba, Hrvata i Crnogoraca jedan je jezik; u službenoj upotrebi uvijek treba istaći oba njegova sastavna dijela (srpski ili hrvatski, hrvatski ili srpski, srpskohrvatski, hrvatskosrpski). Stvarno je došlo do Pravopisa 1960 u dvije verzije: ekavskoj ćirilicom i jekavskoj latinicom. Istaknuti lingvisti su se dogovarali oko njega i ponekad i činili kompromise. Hrvati međutim nisu bili zadovoljni, jer

se u nekim zajedničkim oblastima života kao što su armija, avio-kampanija i dr. dalje rabila ekavska varijanta, tako da je grupa intelektualaca 1967 odbacila Novosadski dogovor; prekinut je također rad na rječniku Matice hrvatske. Godine 1974. doneseni su amandmani republičkih ustava u kojima se regulirao i naziv jezika. Dok se u ostalim republikama isticalo u imenu jezika "srpski" i "hrvatski", Hrvatska je uvela naziv "hrvatski književni jezik", što Srbi u Hrvatskoj nisu htjeli primiti.

Bosna je dalje govorila "srpskohrvatski/hrvatskosrpski" i ostala između Zagreba i

Vuk Karadžić (26.10.1787. - 26.1.1864.)

Beograda. Leksika i terminologija je više naginjala Beogradu; od konca 70-ih godina se počinjala opet upotrebljavati ćirilica koja je već skoro bila potisnjena. Srbija je napustila zajednički naziv jezika 1990, a u Bosni se prilikom brojidbe stanovništva 1991. opet službeno uveo "bosanski jezik", za koji su se uskoro pojavljivali prvi priručnici i rječnici.

Hrvatski, Srpski, Bosanski ili Srpsko-Hrvatski?

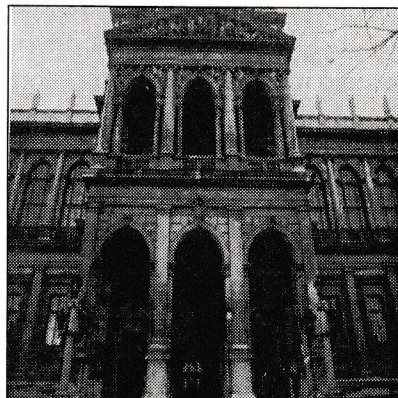
Sveuč. prof. dr. Radoslav Katičić, predstojnik bečanske slavistike i predsjednik Študijske komisije, napisao je za NG članak, kako on vidi problematiku o “diljenju Srpsko-hrvatske katedre” na bečanskoj Slavistici.

Najprvo tu valja upozoriti da na pitanje onako kako je postavljeno ne mogu odgovoriti. Niti se na bečkoj slavistici o tome raspravlja niti sam ja ikada pomišljao na to da se kakva “katedra dijeli”. To je nemoguće već zato što na austrijskim sveučilištima nema katedara, a i pitanje koje se od nedavna pokreće ne tiče se organizacije Slavističkoga instituta u Bečkom sveučilištu nego organizacije studija na njem. Trideset studenata obratilo se Študijskoj komisiji za slavističke smjerove podneskom u kojem izjavljuju svoj interes i želju da se na Institutu omogući studij hrvatskoga. Obraćaju se komisiji izravno jer, očito, osjećaju da ih službeni i institucionalizirani studentski predstavnici u toj stvari ne predstavljaju. To mi je uostalom, i rečeno kad mi je kao sadašnjem predsjedniku Komisije uručen taj podnesak. Nedavno sam također obaviješten da je skupina

vrlo uglednij prosvjetnih radnika filološke struke, Hrvata iz Gradišća, udruženih u svojoj radnoj zajednici, uputila dopis vicekancelaru i saveznom ministru znanosti dr. Buseku u kojem također traže da se na bečkoj slavistici omogući punopravni studij hrvatske filologije. To je pitanje o kojem se doista radi: je li bolje to omogućiti ili onemogućivati.

I studenti i nastavnici ističu potrebu da se hrvatska filologija studira s većom koncentracijom nego je to bilo moguće do sada, i jedni i drugi ističu kako je takav studij važan za Hrvate u Gradišću. Ja pak s time u vezi mislim da je taj interes i ta želja i razložita i opravdana te da joj ne treba i dalje stajati na putu restriktivnim studijskim propisima. Nema smisla ni potrebe da se svaki student koji se želji uputiti u hrvatski jezik i književnosti, koji hoće temeljito upoznati

hrvatsku kulturu, primorava da bez obzira na taj interes istu mjeru svojega vremena i svojih snaga posveti srpskomu studiju, a to upravo tako određuje srpsko-hrvatski studijski smjer, kakav je sada propisan. Kada tko pita za studij hrvatskoga, odgovaraju mu da takvoga nema, da ima samo studij srpskohrvatskoga. Stoga su studenti toga smjera u položaju koji je sasvim nerazmjeran onomu studenata npr. bliskog slovenskoga jer moraju ili prihvatiti da budu mnoge teže opterećeni ili odustati od primjerenoga pronicanja u dva predmeta koje moraju studirati kao da je jedan.

To je međutim, tako dok mislimo samo na hrvatske i srpske studije, a neće se, ipak, moći u nedogled ostavljati po strani bosanski. To su tri studija koji imaju svaki svoj predmet i svoju

punu težinu, uvode u vrlo različite spletove medjujezičnih, medjuknjiževnih i medjukulturnih povezanosti. Valjan studij hrvatskoga nezamisliv je bez gla-

Svaki od njih treba da bude ravnopravan drugim slavističkim studijskim smjerovima jer u svakom od njih ima dosta posla. To pak ne znači da onomu koji želi

ljena pokazuje kroz neke ideološke naočale.

Što se pak tiče znanstvenog istraživanja i sveučilišne nastave na području tih triju filologija, tu je dakako, po naravi stvari mnogo zajedničkoga i valjan studij svake od njih obuhvatit će sadržaja drugih dviju. To je bitan i stvaran razlog zašto se ne može govoriti da se "katedra dijeli"

To bi, u ostalom, u uvjetima austrijske slavistike, pa i bečke, bilo praktički neizvedivo, a radi potrebne širine pogleda ne bi bilo niti poželjno. Nastava mora kao i dosada obuhvaćati šire cjeline, barem južnoslavenske, ne isključujući pri tome ni slovenski, ni makedonski, ni bugarski. A usmjerenje studenata prema odabranom težištu bit će, kad se omogući, i stvar osobnih konzultacija s nastavnikom i samostalnoga rada po njegovom uputama. Raznolikost mogućih studija se ne smije razbijati cjelovitost znanstvene nastave. A upravo se takve predodžbe odaju kada se govori o tome da se "katedra dijeli". Naprotiv, ako će sveučilišna nastava slavistike u Austriji biti na visini zadataka što se danas postavljaju pred nju, mora se integrirati i postati cjelovitijom nego u posljednje vrijeme, a istovremeno razviti daleko veću gipkost nego joj je sada svojstvena. Prema mogućnostima svakog instituta u danom razdoblju valja ponuditi što više studijskih usmjerenja, svako onim sredstvima kojima institut upravo raspolaze za to, ako ona ikako zadovaljavaju temeljne zahtjeve i kriterije.

Prof. Radoslav Katičić pri diskusiji o jeziku.

goljice, bosančice, latinskog i talijanskog jezika te književnosti pisanih na njima (njemački se u Beču podrazumijeva), valjan srpski studij (uključujući tu i crnogorski kao blizak, a opet zaseban) nezamisliv je bez ćirilske paleografije, ruskoga crkvenoslavenskoga i ruskoga jezika te književnosti pisanih na njima, a potreban će biti i francuski, valjan pak bosanski studij ne može se opet zamisliti bez bosančive i arabice, orijentalnih jezika i književnosti pisanih na njima, u nje treba da su uključene i hrvatska i srpska književna i kulturna tradicija u Bosni i Hercegovini, a ostaje nepotpun ako se u obzorje ne uključi i albanski. U studiju srpskohrvatskoga smjera kakav je u nas propisan ne može se tomu pravo ni pristupiti. Ni studij, dakle, ne treba dijeliti na grane. On je na njih po naravi stvari već podijeljen. Treba samo svakoj dati svjetla i zraka da se razraste.

Ima tako mnogo smisla omogućiti hrvatski studij, a uz njega, dakako, i srpski i bosanski.

jednim studijem obuhvatiti cijelo to područje, kako je danas jedino dopušteno, treba onemogućivati takov obuhvatan studij. I tko baš želi za jezik tih kulturnih krugova i njihovij književnosti upotrebljavati naziv srpskohrvatski, ne treba mu ni to braniti, tek ne smije mu, ako hoće ostati uvjerljiv, taj naziv biti izlikom da ne uzima u obzir svu različitost koja se njime pokriva, različite sklopove kulturnih silnica povijesnoga razvoja što upravo određuju hrvatsku, bosansku i srpsku književnost i jezik svake od njih kao tri predmeta spoznaje, ne smije graditi prokrustovu postelju na koju će ih položiti. I kad se govori, ako se promatraju neposredne danosti i povezanosti medju njima. Ja tako i naučavam, svi moji slušači to znaju, i uvijek sam tako naučavao, dosta sam o tome u posljednjim desetljećima napisao i objavio jer to jest tako i ne može se postaviti drukčije, ako će rasudjivanje biti spoznajno valjano. Nijekati se to može samo ako se ne polazi od očite zbilje, nego od njezine slike kakva se iskriv-

Tribamo nacionalnu književnost, kulturu i identitet?

Na bečanskoj slavistici se čuda diskutira i pomina o dilanju "Serbokroatistike" na samostalni srpski, hrvatski i bosanski.

Luka Sučić, zastupnik studentov u Studijskoj komisiji, si trapi glavu na primjeru te svadje, dali tribamo uopće nacionalnu književnost i kulturu, ča je nacionalizam i kade je granica med nacionalnim identitetom i homogenizacijom.

Iako je Bečanski slavistički institut dost zaspan (u prvom redu u očiju ostaloga fakulteta) se u zadnjem vrimenu uopće na južnoj slavistici čuda polemizira - točnije: od 91. leta. I zbog točnoga časa i zbog teme polemike smimo sumljiti da je sve ovo u nekoj vezi s političkimi dogodjaji u bivšoj Jugoslaviji. To znači da polemika ni znanstveno motivirana nego političko. Zbog toga se i nigdar neće moć znanstveno riješiti; iako to večki misli. Tema je srpskohrvatski, hrvatski ili srpski, hrvatski i srpski i bosanski, i t.d. jezik(i), dakle pitanje naziva, pitanje da li je to uopće jedan jezik, a ako ne, onda koliko (dva, tri, četiri?).

U centru te polemike zapravo ne stoji pojam "književni jezik" nego pridjev pred tim poj-

mom (hrvatski, srpski, i t.d.), to znači ta tajna s imenom narod, nacija, nacionalni identitet. Ta stvar ali znači već ili manje monolitično jedinstvo, jednakost, jednodušnost. Ribar u Stonu, visokoškolska učiteljica u Zagrebu, djelač rafinerije u Sisku, seljakinja u Širokom Brijegu, konobar u Pazinu i prodavačica u Osijeku imaju ča skupnoga. Izgleda da je ča to povezuje ča druge isključuje.

Jedni ljubuju Krležu, drugi sirnicu, treći rado surfaju, četrti skupljaju poštanske marke, peti ljubuju Techno, i t.d. Ča to je povezuje s jednimi ča je u isto vrime od drugi razdvaja. U našem slučaju nje povezuje/razdvaja hrvatsko.

Mrzlo je u našem velikom

širokom svitu, u kom se sve naše društvene konstrukcije stvarnosti polako dekonstruiraju; još i u prirodoznanstvu se aksiomi zgubljuju. Svemu tomu je pak prokleta moderna kriva. Krleža i sirnica već tako pravo ne teplu; izgleda da je stiskanje jednoj velikoj cjelini rješenje toga problema. Ta cjelina, ako kanimo da funkcionira, mora biti organska.

Ako ljubim Krležu, sirnicu, poštanske marke, Techno, i t.d. morem (ali ne moram) činjenicu da i drugi ljudi te stvari ljubuju puniti smislom. Ta skupna svojstva dostaju krozato legitimaciju i bitnost, ona nastaju krozato kauzalni uzrok sekundarnih svojstava (ljubitelji Krleže su inteligentni, ljubitelji sirnice su raskošnici, ljubitelji Techno-a su "cool", i t.d.).

Ta zanimanja moru se razviti kroz istu ili sličnu socializaciju ili samo slučajno. Krozato se ali društvene činjenice teško moru legitimirati (sam slučaj uopće niš ne legitimira), skupna svojstva se moraju dakle s većom mukom objasniti, jer konačno se tim stvarama smisljena gradja društvenoga svita.

Isto ili slično socialno činje-

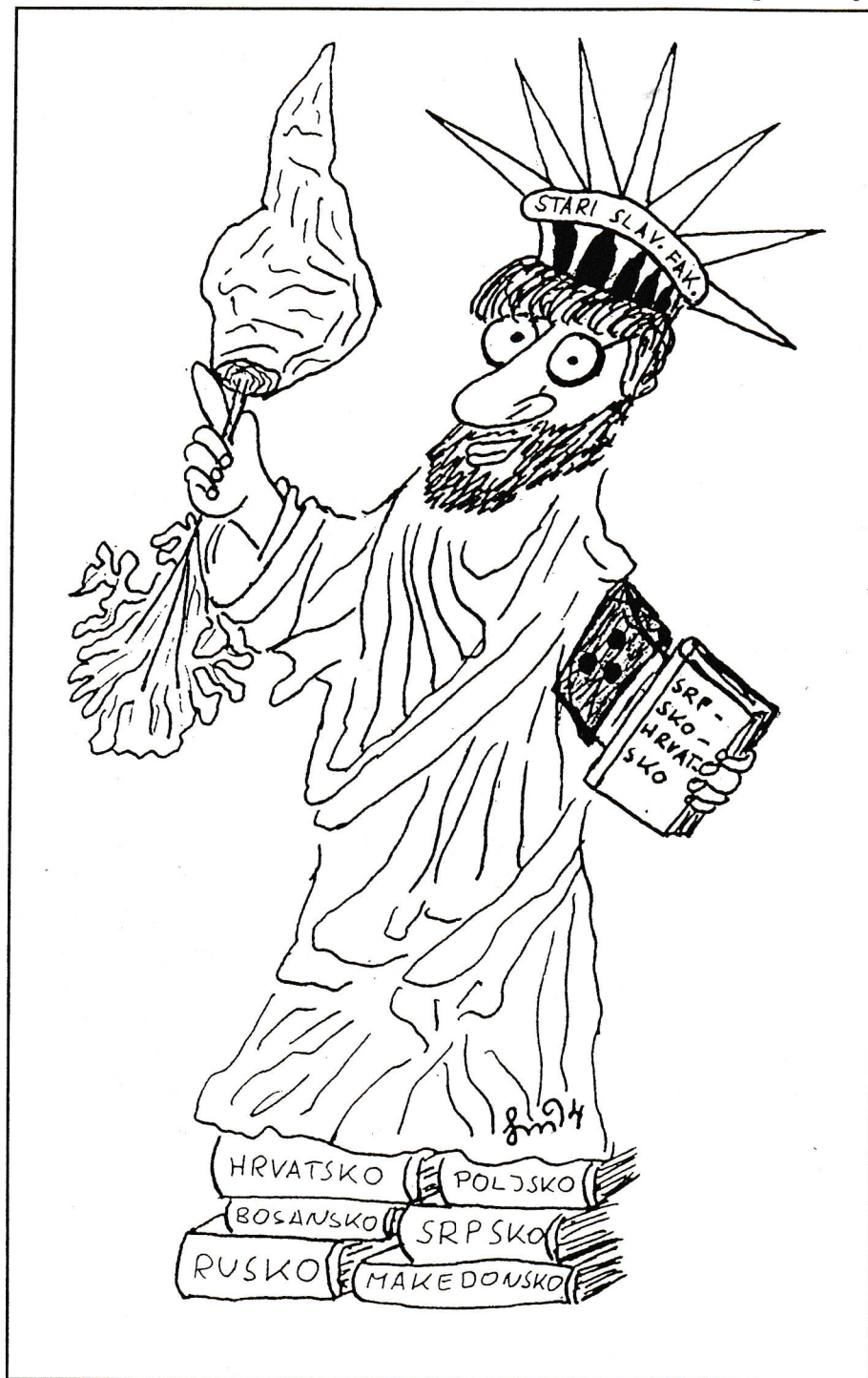
nje (činjenje u širokom sociološkičnom smislu) more složanu socialnu grupu stvoriti (iako je ta ista grupa u drugi društveni pojava heterogena), iz ke moremo

grupe i objasniti (u funkciji takozvane "folije") društvene pojave. I u ovom slučaju se iz pripadnosti jednoj grupi izvodu svojstva, ka se - odvisno od per-

kov). A za sve to uopće ne tribam poznati tu osobu iz konkretne komunikativne situacije nego samo nje pripadnost jednoj naciji. To more do tako absurde situacije peljat da su lično odurane osobe u nacionalnom kontekstu nevažne (ča dokazuje silu ove legitimacije). Čini se da pripadnost narodu zvanaredno gradi transcendentalni krov; pojedini(a) je "ča" kad je dio cjeline. Na drugu stran se drugo/tudje isto definira kod složan blok, ki je oštro isključen iz svojega (iz perspektive "mi"). Mi smo ovde, vi ste onde, a med nami je ograda.

Kod nacionalnoga identiteta imamo još dodatno mali problem, jer u naše vrime protivno od skupljenja poštanskih marak (zahvalajući dilidbi djela u našem društvu) ne postoji skupni "nazivnik" socialnoga činjenja. Ča djela človik ako je Hrvat(ica), Srb(kinja), Austrijanac(ka), Nimac(ica)? Jednakost se zbog toga čuda puti definira skupnim jezikom - prokleta tojkavost ako si moramo "svoj" jezik s drugim/tudjim diliti (dost dobro funkcionira u ovakovom slučaju i vjera, napr.: Bog i Hrvati! Za dom spremni! [Proglašenje NDH 10.IV.1941.]

Na Slavistiki se je študentsko zastupništvo zalagalo za skupni jezik na srpskom, hrvatskom, muslimanskom i crnogorskom prostoru i za jednu "Serbokroatistiku" u Beču. Grupa študentov(ic) (tiho podupirano od

izvoditi sekundarna svojstva. Jedna osoba ni "cool" i ljubitelj Techno-a nego jer je ljubitelj Techno-a.

Pripadnost narodu/naciji more istotako konstituirati društvene

spektive - ocjenjivaju pozitivno ili negativno.

Pojedina osoba kot dio organične cjeline ima istotako tipična svojstva (napr.: Harry je tipičan englez. On je takov i ta-

djela učiteljov(ic) instituta) se zalaže za lučenje “Serbo-kroatistike”, napr. s argumenti (u otprtom pismu) da “nesumljivo postoji hrvatska i različna od nje srpska književnost”. Ča je ali to hrvatsko u hrvatskoj književnosti? Strukturalistično rečeno: Ke distinktivne oznake ima određena nacionalna kultura, u našem slučaju hrvatska i srpska (zanimljivo da je autor teksta na imperialističan način opet nek poznate “vele”(?)narode spomenuo [muslimani se moraju za jednu stran odlučiti!])? Kakov sadržajni ili formalni snop oznakov mora pjesma, roman ili igrokaz imati da morem kriknut: Heureka, hrvatski elaborat! Lipo, ja sam srpski duh našao!

Svagdir kade ljudi živu, moremo kulturne formacije s lokalnimi i regionalnimi črtami najti, ali (ča se tiče Europe) nikada u zaprtom, homogenom prostoru i rijetko do nikada u samo nacionalnoj vezi. Osebito to valja za balkanski prostor, kade su se islamske, pravoslavne, taliansko-mlečansko-jadranske, panonsko-austrijsko-ugarske (katoličanske) a i reformatorsko-protestantske tradicije (dost puti sa sukobi) strefile i djelom uticale. Kulturne sječnice i kulturni puči peljaju kroz “nacionalno homogena” područja (djelom zbog starih povjesnih granic - usp. Istra, Dalmacija, Slavonija i “Mala” Hrvatska [Zagreb]).

Koncu 20. stolecja je kategorija nacionalnoga identiteta anakronizam još i pri tolerantnom odnosu prema “tudjemu”. Tipizacije društvenih grup i pojedinih osob (najvećim djelom ex negativo, jer ne postoji uopće mogućnost pozitivne definicije)

dostaju prelako uveličajući patos mistifikacije.

Dio je onda cjelina i obrnuto cjelina dio. To znači da kritičarke hrvatskoga režima u Vjesniku najednuč moru nastati “feministice”, ke “siluju Hrvatsku” (napr. Slavenka Drakulić) - socium nastaje narodno tjelo, ko žene (!!)

moru silovati (tomu svemu je to u današnjem kontekstu jako senzibilna rič). Pet žen je pogibel za personaliziranu c j e l i n u (državu=prostor za narod).

Istotako se zbog povjesne legitimacije (dokaza) još svenek štrapacira raskol istočnoga i zapadnoga Rima, ki je stvorio “nepremisljivu” granicu (=Drinu), iako se je zapravo ta granica jur dost puti u djelom skupnoj povjesti (još jednoč: dost puti sa sukobi) prekoracala i preminila (koliko katoličanov još živi u blizini Drine?). Ipak je za dost velik broj Hrvatov istočna granica katoličanske Hrvatske još svenek Drina, kod je uopće očevidno da se današnja Hrvatska skoro samo iz “junacke” povjesti sridnjega veka legitimira (ili iz fašističke NDH, usp. nove pinezzi “kuna”).

U citiranom otprtom pismu stoji dalje da se more “srpsko-hrvatski” identificirati “s ideologijom potlačenja”, “s izriva-

njem i izbrisanjem hrvatskoga”. Ovakovomu “trivialnomu, zastaranomu i jednookomu pojednostavljanju” se more nek s istotakovim pojednostavljanjem odgovoriti: “hrvatski” se more identificirati s fašizmom i s zvirskim masovnim umorstvom nebroya ljudi (najvećim djelom Srbov(kinj)) u Jasenovcu,

Staroj Gradiški, Koritskoj Jami, Glini, i t.d. u “Nezavisnoj” Hrvatskoj (NDH), odvisnoj od Hitlera i Mussolini-a. Retorika političkih elit i masovnih medijov današnje Hrvatske spominja dost puti Pavelića, Budaka, i t.d. Krozatu retoriku ali i kroz političke i zakonodavne čine se je kod srpskoga stanovništva zbudio strah, ki ima u njevoj traumatičnoj povjesti svoju osnovu.

To valja i za službeni naziv jezika (hrvatski književni jezik) i za puristične namjere ča se tiče jezika, ke se izražavaju u tojkavosti, napr. da se moraju izbaviti svi “serbizmi”, “turcizmi” i druge “istočne jezične mrskoće”. Na kongresi i u “znanstveni” djeli se zglasa razmišljava, ne bi li bilo bolje, ako bi se turcizam

“kat” zaminio pravo “hrvatsko-slavskim” “pod”, ako bi se zapeljao stari etimološki pravopis, ako bi se aktualizirale “stare” (djelom gradišćanskohrvatske) riči, i t.d. Po anakronističnom principu nacionalne državnosti se svim stanovnikom Hrvatske oktroira “ta hrvatski književni jezik”.

Ni i u vrime Tita bilo moguće da se mirovina i lijep a ne penzija i lep govori i piše? Ni bila jugoslavenska dialektologija poznata u cijelom svitu? Ni i na “hrvatskom tlu” postojala (i postoji) dialektalna i književna li-

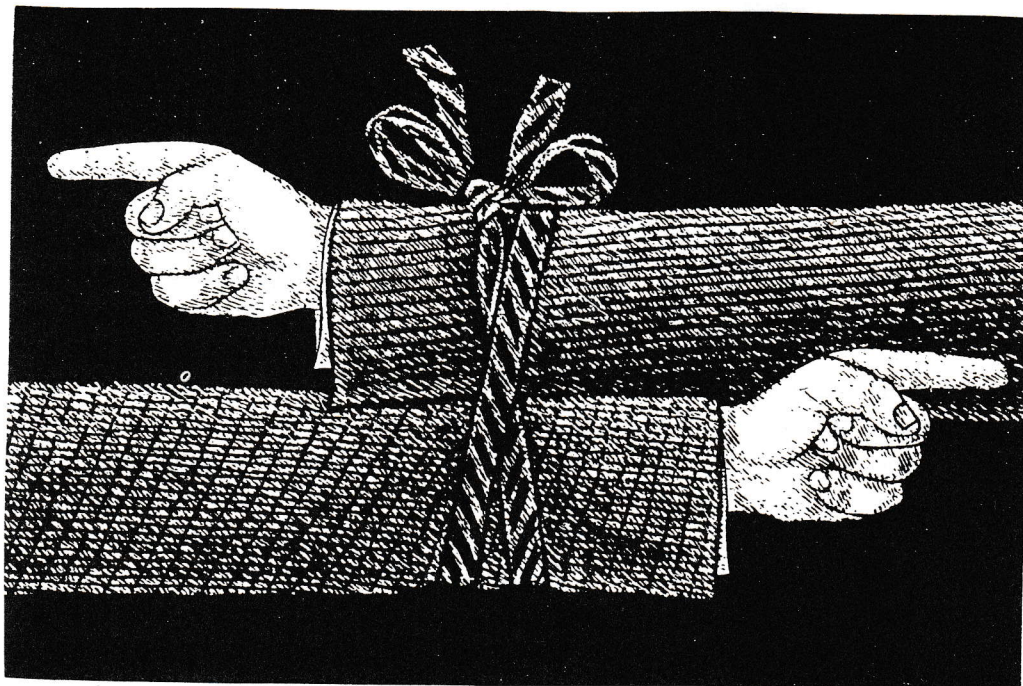
ne kulturne pojave ili je je pre-tvorila u folkloristični “kič” (sigurno i u Hrvatskoj). Jugoslavenski režim je bio autoritaran i zbog “šmišnoĝa” nacionalnoga sporazuma je doslobodio u dozirani količina nacionalizam (u prvom redu sigurno srpski). Źrtve toga nacionalizma su ali bile u prvom redu manji narodi kot albanski.

Zbog toga se ali ne more konstruirati legenda potlačenja hrvatskoga (hrvatstva) ili diskreditirati “projekt” srpskohrvatskoga, ki se ni stoprv po boju počeo. Ako je študentsko za-

28 (1991)). Ova teza u svojem demokratično-pluralističnom i emancipatoričnom duhu bi mogla biti model za sve književne jezike. U stilistiki je polifunkcionalnost jezika (tomu moremo i regionalne i “nacionalne” razlike i varijante brojiti) jur zdavno poznata.

Konačno je vas kompleks problemov “vjersko pitanje”: Zač moramo sva polja života podrediti nacionalnomu principu? Je jezik sredstvo komunikacije, ko je nesumljivo važan nosač kulturnih sistemov i modelov (potencijalno različnih, kod nam svi-

doču sve heterogene europske kulture) ili je u svojem specifičnom homogenom izrazu jedina moguća jezična objektivacija jednoga kulturnoga modela? Je država forma organizacije određenoga broja ljudi u koj društvene grupe određuju točan privredni i društveno-politički izgled te or-

teratura (na ijekavici)? Ki je kako potlačio sve hrvatsko? Ni bilo “hrvatsko protuliće” zaistinu najvećim djelom nacionalističko motivirano?

Nijedan ne kani braniti nacionalnu i jezičnu politiku u Titovoj Jugoslaviji, jer je pod krivimi uvjeti i krivimi sredstvi kanila prekratiti nacionalizam, kod su ga političke elite razumile. Krozato je ta politika dost puta potlačila lokalne i regional-

stupništvo na Slavistiki hasnovalo pojam “srpskohrvatski” onda smo mislili konstruktivni, skupni princip u tradiciji Račkoga i Daničića. Njeve ideje su se i po 1945. letu u znanstvenoj diskusiji razvijale, napr. u tezi od jednoga standardnoga jezika s već (ne samo s dvimi) sociokulturnimi i funkcionalno motiviranimi varijantami (usp. Miloš Okuka: Theorien zur serbokroatischen Standardsprache. Wiener Slawistischer Almanach

organizacije ili je jedini mogući ontologični cilj nacionalnoga društva?

Ja sam siguran da bi sadašnji(e) političari(ke) kod zgornjih pitanj svenek drugu mogućnost izibirali(e). A onimi argumenti (uopće prvim) se poduzima lučenje srpskohrvatskoga i Serbokroatistike - to je ali po mojem mišljenju nacionalizam.

Povijest bečanske slavistike

Bečanska slavistika je jur svenek imala važnu funkciju u slavističkom znanstvenom svitu. Razvitak bečanske slavistike je tako važan faktor, da je svakako mjerodavan i za sve druge. Znameniti i po cijelom svitu priznati znanstveniki djelovali su na bečanskoj katedri. Študent slavistike, Franci Rotter, predstavlja nam sve ličnosti isto i važnost Beča u slavski znanosti.

1. Zlatna dob

Osnovanje katedre za slavsku filologiju na Bečkom sveučilištu neposredno je proizašlo iz vrtlogov tzv. Gradjanske revolucije 1848. ljeta. To je bio prvi uspjeh u političkoj emancipaciji slavskih naroda unutar habsburške monarhije. Državno pravno priznanje ravnopravnosti svih naroda i jezika poticalo je Ministarstvo za kultus i podučavanje " einer umfangreichen Pflege der slawischen Dialekte überhaupt, insbesondere ihrer Philologie und Literatur, auf der Universität der Hauptstadt Rechnung zu tragen". Pritom ne smimo zaboraviti da je približno polovica stanovništva stare Austrije bila slavskog porijekla i jezika.

Tako su se 1849. stvorile dvije slavске katedre: jedna za proučavanje slavskog starog vijeka (slawische Altertumskunde), a druga za filologiju. Prvu profesuru imao je Slovak Jan Kollár, ali samo do njegove smrti 1852.,

i kad se već nije gledalo najti odgovarajućega nasljednika, prošle su glavne zadaće te znanstvene grane na profesuru za filologiju ka je bila u ruka Slovenca Franja Miklošića.

Od 1849.-1885. bečka će slavistika u Miklošiću najti svojega znamenitog utemeljitelja ki će na temelju stručnih prethodnika - misli se ovde na Vostokova, Dobrovskya (od koga se veli da je otac slavске filologije) i prije svega Kopitara - stvoriti fundamentalne osnove slavistike. On uključi nju u europsku komparativnu i povijesnu znanost i daja joj glavni okvir i smir za daljni razvitak. Miklošićevo životno djelo nije samo po broju publikacijov važno (34 posebne knjige, već od 100 raspravov), nego ističe se i po opsegu njegove neumorne znanstvene djelatnosti: od leksikografije prik izdavanja starih tekstov, sastavljanja gramatikov, starih navadov i običajev, paleografije, etnografije, mitologije ča do proučenja govorov i

migracijov ciganskih jezikov seže njegov znanstveni opus.

Prvi ordinarijus za slavsku filologiju ostvario je jerbinstvo ko će najmarljiviji njegov učenik, Hrvačan Vatroslav Jagić, početo od 1886. leta kot nasljednik dopunjavati, usavršavati i dalje razvijati i dati mu konačno pečat završene općeznanstvene sinteze. Pored njegovoga vrlo vridnoga i opseznoga znanstvenoga djela, Jagić je ušao u povijest bečke slavistike kot osnivač seminara za slavsku filologiju. U tom institucionalnom okviru izučilo se mnogih mladih Slavov ki su onda na slavski škola podučavali predmet najsposobniji buditi ljubav k svojemu jeziku, pjesničtvu i povijesti i tako gajiti slavsku nacionalnu svist o kulturnoj vridnosti kot slavске mladine. Bečansko je sveučilište na ta način, a krezato i stara Austrija, znatno pridoneslo nacionalnoj i kulturnoj afirmaciji slavskih naroda.

Kako Miklošić, tako je i Jagić

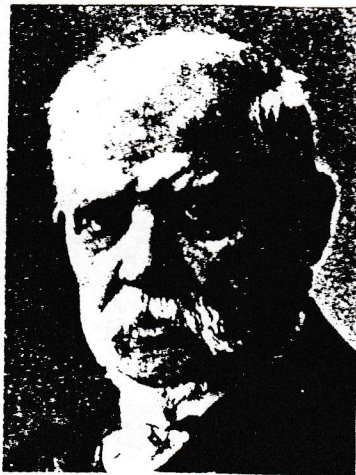
sam zastupao slavsku filologiju. Ali se jur krajem 19. stoljeća pokazalo da zadaću univerzalne slavske filologije zadržavaju slavske jezike i književnosti kot i slavsku etnologiju i proučenje staroga vijeka, jedan znanstvenik sam, bar kako bi bio djelovan i visokoučan, nikako već ne more obaviti. No, dvi katedre stvorile su se stoprv posle emiritiranja Jagića 1928. Tada je Milan Rešetar naprikimao južnoslavске, a Václav Vondrák sjevernoslavске jezike i književnosti dodatno staro crkvenoslavski jezik i predmet prispodobne gramatike.

2. Medjuritna dob

Raspadom monarhije došla je slavistika u Austriji u veliku krizu. Tomu su odgovorni tri razlogi. Prvič, manjak stručnoga osoblja ko bi moglo nastaviti na podlogi dotadašnjih dostignućev plodni znanstveni rad. Pokidob su nasljedniki Jagića išli svojim putem, Rešetar u Zagreb, a Vondrák u Brno, bečka je katedra bila potpuno zanemarena. postojala je još samo profesura za istočnoeuropejsku povijest ku je imao Hans Übersberger, uopće prvi ordinarijus nimškoga jezika na slavskoj katedri. Drugič, katastrofalno smanjivanje broja študentov ki su se, kot smo vidili, prvenstveno rekrutirali iz tada slavskih zemalj korune, dalo je slavistiki etiketu čisto znanstvene discipline. U vezi s tom nepovoljnom situacijom, mlada Republika, zvrtovana politički mi i gospodarstveni problemi nije mogla i nije htela dalje financirati opširniju znanstvenu

djelatnost glede slavističke. Takove su okolnosti i jako škodile biblioteki za dopunjavanje i univerzalno sastavljanje ke se naročilo Jagić zalagao, tako da se još kratko po drugom svitskom boju moglo govoriti o najbogatijoj slavističkoj biblioteki. Iako se kasnije trsilo ispuniti najgrubnije nepotpunoće, ostao je ukrunjen glas "književne blagajne" slavskoga svita.

Prema svega, i ova je perioda imala svoje dostignuća ka se u velikom moru uračunati ličnosti

Vatroslav Jagić (6.7.1838. - 5.8.1923.)

Nikolaja Sergejevića Trubeckoja, ruskoga emigranta, ki se kot 32ljetni pozvao na slavsku katedru. Glavna zasluga Trubeckoja je, da je on dosljedno počeo pručavati nutarnje zakonitosti i veze ke činu jezik sistemom, ke ga povežu k organskoj cjelini. U smislu takovoga strukturalnoga i funkcionalnoga gledanja na jezik, stvorio je pojam "fonologija" kot znanstvena disciplina ka na jezične glase gleda po njevi semantičo relevantni funkcija. Prik tzv. Praškoga lingvističkoga kruga (cerle linguistique de Prague) njegova su istraživanja uticala na cijelu svitsku lingvistiku, i

glavne teze njegove metode sustavno prikazane u "Grundzüge der Phonologie" (Praha 1939) imaju do danas znanstvenu valjanost. Nacionalsocijalistički režim naglo je prekinuo djelovanje ovoga zaslužnoga znanstvenika. Gestapo je uhapšila Trubeckoja i preslušavala ga nekoliko dani. Opet pušćan na slobodu, proživio je još samo par dani.

3. Poratna dob

Od 1918, ljetno otpadanja slavskih zemalj od korune, austrijska se javnost od duha ravnopravnosti barem za zliku demonstriranoga prema slavski narodi i jeziki predala otvorenoj ravnodušnosti i nemarnosti ča je pravoda činilo škodu slavskim studijam.

Nut, po 1945. začuo se presenečen vrisak glede prodora sovjetskoga komunizma u svi slavski država. Budući da je Austrija bila u eksponiranom geopolitičkom položaju, spomenula se svoje stare uloge ku je kroz stoljeća igrala pri posredovanju kulturnih i civilizacijskih dostignućev zapadne Europe k manje razvijenom istoku. Ta opravdan strah na jednoj i usvišćivanje povijesnih odnosov na drugoj strani, bio je glavni poticaj za novi interes za razvoj u slavski država.

Državnim su ugovorom za slavistiku došle nove zadaće. U svakom Gradišćancu do silosti (i prik toga) dobro poznatom članku 7 Državnoga ugovora dobile su (ili bi morale dobiti) autohtone manjine posebnu ustavno-zakonsku obrambu njihovih jezi-

kov i njihove kulture. Krezato pravo na elementarno podučavanje i na odredjen broj vlastitih sridnjih škol dobila je i bečka slavistika novu značajnu ulogu pri izučavanju jezičnih učiteljev za sridnje škole. Stvorili su se dakle četiri studijski smeri za učiteljevanje: česki, slovenski, ruski i hrvatski. Jedini ordinari-

giju i za proučenje staroga vijeka", poduzimao ekskurzije u Gradišće da bi se študirao jezik, narodni občaji i navade Hrvatov i Hrvatic. Profesor Hamm intenzivirao je ta postupak istraživanja na terenu (Feldforschung), tako da se skupio vrlo važan materijal ki se more upotribiti za kodifikaciju i

slavistike. Na opet preimenovanom "Institutu za slavistiku" od onda postoji pet studijskih smjerov, i to za ruski, hrvatski i srpski (srpskohrvatski), slovenski, česki i za poljski za koga ali nije predvidjen smir za učiteljevanje. Uzato institut nudja i različna predavanja o drugi slavski jeziki i književnosti kot slovački,

Vježbe k literaturi i povjesti Gradišćanskih Hrvatov pod peljanjem dr. Nikole Benčića

jus bio je tada Rudolf Jagodić, dokle nije došao 1960. profesor Josip Hamm iz Zagreba na bečku katedru da bi se ovdek posvetio južnoj slavistiki. Novi interes za četire spomenute jezike za učiteljevanje zrcali se i u znanstvenoj djelatnosti i u izradjeni disertacija.

Drugo djelatno polje otkrilo se slavistiki proučenjem slavskoga stanovništva Austrije. Trubeckoj je jur počeo takov rad istraživanjem koroških slovenskih dijalektov. Početo od 1945. ljeta je i institut, ki će se od 1956. zvati "Institut za slavsku filolo-

normiranje gradišćansko-hrvatskoga jezika. Dijelom se materijal jur ishasnio za disertacije, ili poticao je na dalja istraživanja, kot to vidimo u knjigi "Die kroatischen Dialekte des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete" (Beč 1978.) Gerharda Neweklowskyja. Tako se novimi zadaćami i pomalo poboljšala situacija glede jezičnih lektorov i drugih nastavnikov na slavistiki.

Zakonom o organizaciji sveučilišća (Universitätsorganisationsgesetz) početkom 70ih ljet novo se uredio študium

bulgarski, ukrajinski itd. Gradišćansko-hrvatski je zahvaljujući inicijativi sadašnjega ordinarijusa na katedri za južnu slavistiku, profesora Katičića, od zimskoga semestra 1982./83. i u institucionalnom okviru Bečkoga sveučilišća zastupan.

U prošli je ljeti slavistika dobila veću privlačnost reformami u nekada komunistički

država ča se najočiglednije izrazilo u broju visokoškolcev na Institutu. Krozato se takaj očutila velika potreboća proširiti personalno i prostorno djelovnanje bečke slavistike i postaviti ju na nove temelje kimi bi bio osiguran opširan kotno i svistan znanstveni rad. Današnja situacija nikako ne more zadovoljavati promišljenoga slavista, a još manje študenta. Dokle je rusistika relativno dobro opskrbljena, imaju druge filologije znatno skromniji okvir djelovanja. Kot većkrat u prošlosti, ili recimo i u prošlosti, slavistiki falu znanstveni personal i prostor ne samo za pre-

davaonice, nego i za biblioteku. Triba još uzimati u obzir dvi činjenice o ki se mora voditi računa kad se odvagaju argumenti za i protiv proširenja djelatnoga polja slavistike.

Razvitak znanstvenih metodov i tendencija ka sve točnijem i objektivnijem opisivanju predmetov znanstvenoga interesa dovodili su neophodno do razgranivanja stručnih disciplinov, tako da je pojedinom znanstveniku potpuno nemoguće recipirati svu literaturu ka je izašla gleda njegove struke. Krezato se svaki istraživač mora ograničiti na jedan odredjen predmet u kom se pak trsi dobiti zao-kruženu sliku znanja ko onda hasnovito dalje dava.

Ali slavski svit, u najpočijem smislu riči, takaj je slika na svodu galerije svih svitskih kulturnih dostignućev. Naslikana je istimi farbami i istom tehnikom slikarenja kot sve druge slike, ali razlikuje se po kompoziciji farbov, po motivi i konfiguraciji figurov

ke su u koncentrični krugi rasporedjene oko jednoga svitloga središća. Čim duglje gledamo na ta zmožan firmamenat, tim slika postane šarolikija i živija, tako da smo na kraju skoro umamljeni glede raskoša i obilnosti u kretanju farbov. Hasnovito je ada, koncentrirati se najprije na detalje od kih svaki stoji u odredjenom odnosu

prema centru, od kih svaki ima poseban čar, od kih svaki nosi svoj dostojan sjaj! Ne moremo dakle reći da smo u stanju interpretirati izraz jedne figure na temelju dojma koga smo dobili pri gledanju na cijelu sliku, niti moremo razumiti posebnost i individualnost jedne figure krez posebnost i individualnost druge, susjedne i/ili njoj priklonjene figure. Kako je Franjo Miklošić na početku svoje karijere upoziro Franca Boppa (oca indogermanistike) na činjenicu da su neka nejasnoća pak i kriva tumačenja u njegovoj "Prispodobnoj gramatiki" (Berlin 1833-44) proizašla uprav iz nepoznavanja slavskoga jezičnoga materijala, tako

veže na križanje skupnih simbolov. Tribamo zato svakoj ostaviti svoj autonomni sjaj pak isto dobno pažljivo opažati okolnosti u ke je ona stavljena.

To je bila svenek maksima bečanske slavistike: koncentrirati se na pojedine slavske jezike i književnosti, a nikada ne zgubiti iz vida cijelokupnost slavskoga svita. Starocrkvenoslavski kot prvi pismeni jezik (od 863.) i prispodobna gramatika ter literatura čedu zato i u budućnosti imati čvrsto mjesto u nastavnom planu. Univerzalna koncepcija slavistike kot su ju Miklošić i Jagić zamislili dakle i danas još živi. Triba

Vježbe k gramatiki Gradišćanskih Hrvatov pod peljanjem mr. Joške Vlašića

i mi moremo i moramo punim pravom tvrditi da je mar ka figura na našoj slici u svojoj posebnosti i jedinstvenosti ne-zamjenjiva, da ima svaka svoje dostojanstvo, da je svaka cijenjjenja vridna i da se u pojedinoj fizionomiji zrcali jezgra samostalne krasote, ka ju prvenstveno čini nezavisnom od drugih dijelov, a stopr na drugom planu pri-

samo razviti ideju ravnopravnosti i primijeniti nju dosljedno suvremenomu stanju, tako da svaki detalj dobene onu pažnju ka mu po prirodi dostoji. To bi takaj bio i znamenit prinos boljem razumivanju cijelog svita. Mislim da bi se to isplatilo.

Gradišćanskohrvatsko - hrvatsko - nimški

Rječnik

S malim zakašnjenjem, stoprv sada nudjamo Vam članak Dr. Božidara Finke o predstavljanju Rječnika i o njegovom značenju za nas Gradišćanske Hrvate. Rječnik zapravo je drugi dijel projekta (prvi dijel izašao je 1982.). Dr. Finka bio je glavni urednik drugoga svezka i je predstavio rječnik u prostorija HAK-a.

Gradišćanskohrvatski rječnik obilježava povijesni događaj u ukupnom trajanju Gradišćanskohrvatske populacije u Austriji, Mađarskoj te Slovačkoj i Moravskoj. Sretna je okolnost za gradišćanske Hrvate da nakon više od četiri i pol stoljeća od njihova napuštaja staroga zavičaja u Hrvatskoj i useljenja u novi, sadašnji zavičaj u navedenim zemljama, gdje se njihovi potomci i do danas nalaze, možemo konačno predstaviti prvi pravi, suvremeno oblikovan Gradišćanskohrvatski rječnik, priručnik u kojem je kompleksno utvrđena norma i provedena kodifikacija gradišćanskohrvatskoga književnojezičnoga izraza, i to ne samo na rječničkoj nego, u dobroj mjeri, i na glasovoj, obličnoj, tvorbenoj, pa čak i na pravopisnoj raz-

ni, obuhvaćajući dakako i značenjsku.

Sa svojih više od 20.000 gradišćanskohrvatskih riječi, protumačenih hrvatskim i njemačkim ekvivalentima, Gradišćanskohrvatski rječnik daje populaciji Gradišćanskih Hrvata iskaznicu kulturne, etničke i jezične posebnosti kao malo koji događaj u njihovoj višestoljetnoj povijesti na sadašnjim staništima.

Može se reći da je Rječnik bio dugotrajna težnja nacionalno svjesnih i zainteresiranih kulturnih i javnih djelatnika. No kako je i inače često mučan i dalek put od želja i zamisli do ostvarenja, tako je i do pojave Gradišćanskohrvatskog rječnika došlo tek u naše vrijeme, i to prvoga dijela (pod naslovom

Nimško-Gradišćanskohrvatsko-Hrvatski Rječnik) godine 1982., a ovoga drugoga djela (pod naslovom Gradišćanskohrvatsko-Hrvatsko-Nimški Rječnik) praktički 1992. godine.

Ponovimo i u ovoj prilici da je prva akcija za izradbu Gradišćanskohrvatskog rječnika potekla (još sedamdesetih godina) od Hrvatskoga štamparskoga društva i Hrvatskoga kulturnoga društva u Gradišću. Uspostavljena je veza s Institutom za slavistiku u Beču (prof. dr. Josip Hamm) i s Institutom (Zavodom) za jezik (danas: Zavod za hrvatski jezik) u Zagrebu (direktor dr. Božidar Finka). Tako su stvorene polazne stručne pretpostavke za rad. Društvenopolitičke i financijske pretpostavke ostvarene su uvrštavanjem izradbe Rječnika u program kulturne suradnje između austrijske zemlje Gradišće (Burgenland) i Hrvatske, na temelju posebnoga protokola koga su prihvatile, potpisala, zatim i provodile obadva strane ugovornice.

Smrću prof. Josipa Hamma, voditelj je austrijskoga dijela zajedničkoga uredništva Rječnika prof. dr. Radoslav Katičić (također iz Instituta za slavistiku u Beču) koji

je ujedno preuzeo i dužnost glavnog urednika drugoga dijela Rječnika s austrijske strane, dok je s hrvatske strane obadva te funkcije obavljao dr. Božidar Finka.

Stručnu koncepciju za izradbu Gradišćanskohrvatsko-hrvatsko-nimškog rječnika izradila je hrvatska strana, koja je oblikovala i temeljni tekst Rječnika. Zatim se taj tekst doradjivao i dopunjavao u autorskom kolektivu austrijsko-hrvatskom. Sav je posao organiziralo

Komisija za kulturne veze s inozemstvom R. Hrvatske i Zavod za hrvatski jezik, s austrijske strane Ured Gradišćanske Zemaljske Vlade, Zemaljski arhiv - Zemaljska biblioteka. Za izdavače su Rječnik potpisali: dr. Mijo Lončarić s hrvatske strane i dr. Ivan Seedoch s austrijske strane.

Kao što se navodi i u samoj knjizi, autori su Rječnika: Nikolaus Bencsics, Božidar Finka, Ivo Szucsich, dr. Antun Šojat, dr. Feliks

Tobler, mag. Joško Vlasits, mag. Štefan Wukits, Štefan Zvonarich. Svima njima pripada trajna zahvalnost i priznanje jer su tim svojim radom stekli neprolazne zasluge za opstajnost i afirmaciju Gradišćanskih Hrvata.

Nisu više među nama dr. Josip Hamm, Štefan Kuzmich i Stefan Zvonarich, suradnici na Gradišćanskohrvatskom rječniku

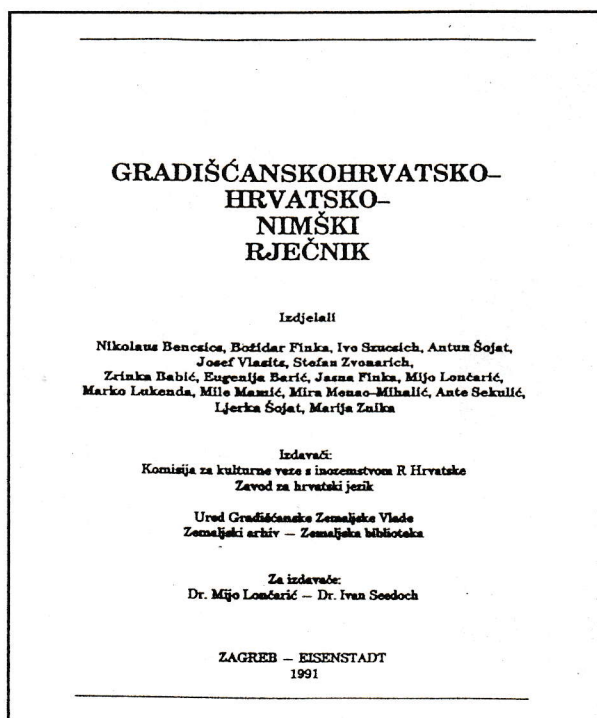
od samoga početka rada. Neka njihova imena ostanu duboko urezana i u naša srca. Oni su na svojem zemaljskom putu bili s nama i s nama suradjivali te o sebi ostavili neizbrisni trag. Hvala im i slava!

Pristupivši izradbi Gradišćanskohrvatskog rječnika, uredništvo se našlo pred velikom odlukom, pred povijesnom odgovornošću: kakav odnos zauzeti prema gradišćanskohrvatskom jezičnom pitanju, a o tome je odvisilo kakav jezik normirati za Gradišćanske Hrvate, kako taj jezik dalje us-

mjeravati. Mogućnosti su bile različite, raznolika su bila i moguća rješenja, a trebalo je izabrati ono najbolje, najbolje ne samo za danas nego i za sutra. Ne treba naime smetnuti s uma da su rječnici raznovrsni i s raznovrsnim pristupima. O njima su izražena i različita, često i prečna mišljenja, a ni jedno konačno ili potpuno. Što god rekli ili mislili o njima, nećemo ipak mnogo pogriješiti ako i ovdje i sada ponovimo poznatu maksimu: rječnik se nikad ne može pročitati do kraja; iz njega se može uzimati ovaj ili onaj dio, pojednost ili zanimljivost i na tome stati, ali je jedno sigurno: što se u njemu više traži, više se i dobije. Zato o rječnicima izričemo i drugu maksimu: rječnik je knjiga koja tražeći malo vremena svakoga dana i zame mnogo vremena kroz godine, kroz ljudski vijek.

Danas i ovdje prisustvujemo predstavljanju kulturnoj javnosti specijalnoga Rječnika. Specijalan je to Rječnik ne samo po obuhvaćenim jezicima (gradišćanskohrvatski, hrvatski i njemački) nego i po svojem rječnikom fondu gdje su osim temeljnih semantičkih jedinica, tj. pojedinačnih riječi, vrlo obilato zastupljeni i skupovi riječi (dvije ili više njih), t. frazeologizmi i mnoge druge stalne, stajaće sveze riječi s osamostaljenom semantikom, koja načelno nije zbir semantičkog sadržaja svojih leksičkih sastavnica. Primjeri kao: imati vrućicu, kade teče/curi med i mliko, ostati na cidilu, te riječi to pokazuju.

Mudrost se frazeologizama temelj na ljudskom iskustvu i prenosu i vertikalno i horizontalno s koljena na koljeno, mijenjajući od jezika do jezika i od vremena do vremena samo svoje jezično ruho. Otuda je shvatljivo i to što se često ista semantička poruka prenosi u

i vodilo zajedničko uredništvo, bilo na sjednicima svakoga dijela (austrijskoga i hrvatskoga) posebno bilo na skupnim sjednicima (naizmjenice u Zagrebu i Željeznoj), pa čak i međusobnim dopisivanjem i telefonskim razgovorima.

Kako je prvi dio Gradišćanskohrvatskog rječnika (Nimško-gradišćanskohrvatsko-hrvatski rječnik) objavljen u Gradišću (Eisenstadt/Željezno), ovaj je drugi dio (Gradišćanskohrvatsko-hrvatsko-nimški rječnik) dogovorno objavljen u Hrvatskoj (Zagreb). Izdavači su isti za oba dijela, s hrvatske strane

raznim jezicima odgovarajućim frazeologizmom, makar ti jezici mogu inače biti strukturno i prostorno i vrlo udaljeni. Frazeologizmi se dakle podvrgavaju i trećoj maksimi: u njima su u dobroj mjeri već davno odsanjani svi snovi svijeta, iako se neprekidno sanjaju i novi.

Iznijevši u kratkim potezima neka ovolježja frazeološke problematike kao discipline te samih fra-

zbog sposobnosti uklapanja u kontekst, poput svake druge riječi, mogu vršiti sintaktičku funkciju u rečenici" (Frazeološki rječnik hrvatskog ili sprskog jezika Josipa Matešića i suradnika, u redakciji Božidara Finake, Josipa Silića i Antuna Šojata, pod uredništvom Zvonimira Diklića, god. 1982. objavila "Školska knjiga", tisk GZH, Zagreb). Taj je pristup frazemu zadržan i u ovom Gradišćanskohrvatsko-hrvatsko-

vaćenih jezika pronaći frazeološki ekvivalent, primijenjen op i s n i postupak za utvrđivanje semantičke ekvivalentnosti.

Kako na leksikografiji radim kontinuirano čitav svoj radni vijek, mogu iz vlastitoga iskustva potvrditi da se rad na Rječniku gradišćanskohrvatskoga književnojezičnog idioma razlikovao od rada na bilo kojem srodnom rječniku u naše vrijeme. Trebalo je sve uraditi od samoga početka, bez prethodnih rječničkih uzoraka, bez ikakvih predradnja. Taj se početak ne odnosi samo na leksikografski dio posla nego i općenito na jezičnu stranu toga pothvata.

Iako naime gradišćanskohrvatski književnojezični (pisani) izraz ima višestoljetnu tradiciju, činjenica je da nije nikad stekao čvrste normativne okvire, tako je stanovita rječnička pa gramatička i pravopisna neujednačenost bilo njegovo trajno obilježje. Drukčije nije ni moglo biti u uvjetima bez izrazitoga kulturnoga središta, pri raspršenosti u nekoliko zemalja, pri raznodijalekatskom sastavu izvornih gradišćanskohrvatskih govornika i u dugotrajnoj izolaciji u odnosu na matičnu zemlju Hrvatsku, time i bez njezine materijalne i duhovne potpore. U takvim se uvjetima prišlo prikupljanju rječnike gradje (tj. riječi, nazivaka, sintaksi i frazeologizama i njihovih značenja). Riječi je, s jedne strane, trebalo prikupiti na terenu (u gradišćanskohrvatskim mjesnim govorima), a s druge pak strane iz gradišćansko-hrvatske pisane riječi svih vrsti i namjena.

Pri pristupu izradbi Rječnika moglo se približno (na području austrijskoga Gradišća) utvrditi ovo stanje među samim hrvatskim govor-

Dr. Božidar Finka predstavlja rječnik.

zeologizama i srodnih sveza kao jezičnih semantičkih jedinica višega reda, sa zadovoljstvom ističem da je upravo Gradišćanskohrvatski rječnik knjiga koja zaokuplja našu znatiželju i pobudjuje toliku našu pažnju i po bogatstvu te i takve, tj. frazeološke gradje, i to u sva tri obuhvaćena jezika. Zato naglasimo: "Frazemi su jedinice jezika značenjskoga karaktera koje se kao cjelina reproducira u govornom aktu, raspoložuci pri tome najmanje dvimi punoznačnim (autosemantičkim) riječima, od kojih barem jedna upućuje na semantičku pretvorbu. Jedinice su te koje,

nimškom rječniku, ali je u ovo naše djelo uneseno i podosta drugih sveza i riječi, medju njima i onih u terminološkoj funkciji, npr. ispit zrelosti `matura`, mladi misec `mladjak`, srednji prst `srednjak` itd.

U Rječniku se doduše ne navode potvrde iz izvornoga teksta, ali se pazilo da u sva tri jezika ekvivalenti što adekvatnije odgovaraju ne samo u semantičkoj, formalnoj i stilskoj razini nego i s gledišta sintaksne funkcije. Tek je u manjem broju slučajeva, kad se nikako nije mogao utvrditi niti u literaturi obuh-

**NIMŠKO-GRADIŠČANSKOHRVATSKO-HRVATSKI RJEČNIK
(1982, ŽELJEZNO-ZAGREB)**

Izdavači: Ured Gradišćanske Zemaljske Vlade, Zemaljski arhiv - Zemaljska biblioteka, Komisija za kulturne veze s inozemstvom SR Hrvatske, Zavod za jezik IFF

izdjelali: Nikola Benčić, Božidar Finka, Antun Šojat, Joško Vlašić, Štefan Zvonarić

zavod: Edition Rötzer, Željezno *tisak:* Rötzer-Druck, Željezno

cijena: aš 380,-

nicima, posebno piscima. Jedni su se autori više oslanjali na dijalektalsku podlogu i književnojezičnu tradiciju na njoj zasnovanu, drugi nisu zabacivali na dijalektalsku podlogu ni tradiciju, ali su se sve smjelije okretali prema hrvatskom književnom jeziku u Hrvatskoj i u njemu vidjeli i nalazili glavni oslonac za prinove, bogaćenje i bolje funkcioniranje njihovoga jezika. Nadalje su pak išli oni koji su se (doduše više verbalno nego književnom produkcijom) zalagali za to da se (makar i postupno) napusti poseban oblik gradišćanskohrvatskoga književnog jezika i da Hrvati u Gradišću za svoje općekulturne i osobito školske potrebe preuzmu kao svoj književni jezik kakav je u Hrvatskoj. Te su dileme uspješno prebrodjene jer je prevladala svijest da je jezična odredjenost i jezična primjena na svim razinama jedan od bitnih uvjeta za širenje i razvijanje nacionalne kulture, pa i za samu nacionalnu opstojnost, osobito u uvjetima nacionalne izoliranosti i u nonacionalnom i u jezičnom moru, u ovom slučaju njemačkom u Austriji, mađjarskom u Mađjarskoj, pa slovačkom u Slovačkoj, donekle i onom u Moravskoj. Ugroženost o kojoj je riječ još je više povećavala i činjenica što su duga desetljeća Gradišćanski Hrvati, podijeljeni između tri države, jedva imali prilike i mogućnosti za međusobne dođire i prožimanja, ne samo zbog svo-

jega napretka nego i radi gologa održanja. Imajući sve te okolnosti u vidu, brzo smo se suočili s činjenicom da gradišćanskohrvatsko društvo (ono u Austriji), uzeto u cjelini, ne želi napustiti svoj poseban oblik književnog jezika, a to znači da u svojoj osnovi književno-

**važan korak za
normiranje jezika**

jezična norma mora biti i ostati gradišćanskohrvatska, ali s tjesnim osloncem na hrvatski književni jezik u matičnoj zemlji Hrvatskoj. Prema tome, u pristupu se gradišćansko-hrvatskom književnom jeziku pa i samoj izradbi Gradišćanskohrvatskog rječnika primijenjivalo proklamirano načelo po kojem se ostavljaju i nadalje sve mogućnosti za jezične prinose kako s osloncem na vlastitu jezičnu bazu,

tj. na gradišćanskohrvatske dijalekte i njihove govore, tako i na književni jezik u Hrvatskoj. Zato smo u Gradišćanskohrvatskom rječniku (i to u oba njegova dijela) prikupljenu jezičnu gradju propustili kroz osebujuan normativni filter, zadržujući od ukalupljivanja i tolerirajući stanoviti glasovne, tvorbe, rječničke i druge različitosti i raznovrsnosti, ostavljajući da konačno rješenje odredi sama jezična praksa, koja je i dosad bila najmjerodavniji faktor u oblikovanju gradišćanskohrvatskoga književnojezičnog izraza.

Pošto smo, eto, utvrdili odnos prema izradbi Gradišćansko-hrvatskog rječnika te ga nakon dugotrajnoga mukotrpnoga rada priveli uspješnom završetku i objavili, predajemo ga korisnicima na uporabu. Uvjereni smo da će Rječnik proizvesti plodotvoran učinak na jezičnu i nacionalnu homogenizaciju Gradišćanskih Hrvata svugdje gdje se nalaze. U tom je smislu poželjno da se Rječnik nadje u svakom domu, u svakom stanu Gradišćanskih Hrvata ma gdje oni živjeli, da se Gradišćanski Hrvati njime služe, da ga u praksi provjeravaju i da kroz praksu utječu na što sustavnije gradišćanskohrvatsko jezično ustaljivanje.

**GRADIŠČANSKOHRVATSKO-HRVATSKO-NIMŠKI RJEČNIK
(1991, ZAGREB - ŽELJEZNO)**

Izdavači: Komisija za kulturne veze s inozemstvom R Hrvatske, Zavod za hrvatski jezik, Ured Gradišćanske Zemaljske Vlade, Zemaljski arhiv - Zemaljska biblioteka,

izdjelali: Nikola Benčić, Božidar Finka, Ivo Sučić, Antun Šojat, Joško Vlašić, Štefan Zvonarić, Zrinka Babić, Eugenija Barić, Jansa Finka, Mijo Lončarić, Marko Lukenda, Mile Mamić, Mira Menac-Mihalić, Ante Sekulić, Ljerka Šojat, Marija Znikac

tisak: Grafički zavod Hrvatske

cijena: aš 380,-

Naš jezik, član 7, asimilacija i ...

Študentat sociologije, Gerhard Volz, peljao je slijedeći intervju u okviru seminarskoga djela o stanju hrvatstva u Štikapronu (Beč 1991) s nekadašnjim načelnikom Štikaprona, kot i zastupnik SPÖ-a u parlamentu, predsjednik Prezidija - nam svim poznati Fric Robak. Ov intervju daje dibok uvid u psihološko stanje te grane gradišćanskih Hrvatov, ki su se svom silom hotili asimilirati.

Fritz Robak, geboren am 16. Dezember 1913, war von 1945 an Bürgermeister der Gemeinde Steinbrunn (früher Stinkenbrunn), Mitglied des burgenländischen Landtages, Nationalratsabgeordneter und Vorsitzender des Präsidiums der Bürgermeister- und Vziebürgermeisterkonferenz der kroatischen und gemischtsprachigen Gemeinden im Burgenland.

Das Gespräch mit ihm führte ich am 30. August 1991 in Steinbrunn.

Herr Robak, Sie sind selbst Kroat. Was hat Sie dazu bewogen, Ihr Kroantentum zu einem großen Teil aufzugeben?

Ich gehöre einer Generation an, die folgendes erlebt hat: Wir waren Ungarn. Die Leute haben in Niederösterreich Arbeit gefunden, Niederösterreich und Wien waren ja Industriezentren. Und dort hat man müssen Deutsch lernen. Früher, wo's ja keinen Verkehr gegeben hat, wo's kein Radio, kein Fernsehen und keine Zeitungen gegeben hat, da ist in der kroatischen Gemeinde nur Kroatisch gesprochen worden. Meine Mutter war Kroatin aus Steinbrunn und ist nach Wien gekommen. Wie ich drei Jahre alt war, ist mein Vater im ersten Weltkrieg gefallen, meine Mutter ist nach

Steinbrunn gezogen. Wir sind hergekommen, ich hab kein Wort Kroatisch können, weil ich in Wien aufgewachsen bin, hier hab ich dann nur Kroatisch gehört und in einem Jahr hab ich kein Wort Deutsch mehr können.

Und dann bin ich in die Schule gekommen und hab müssen Ungarisch lernen. Zwei Jahre später sind wir zu Österreich gekommen, da hat man sehr viel Kroatisch unterrichtet und wenig Deutsch. Bevor man aber in einen Arbeitsprozeß gekommen ist, hat man müssen als Halterbub bis Gutenstein gehn, damit man soviel Deutsch gelernt hat, daß man dann irgendwo in eine Fabrik hat gehn können. Damals haben unsere Eltern richtig erkannt, daß es keinen Sinn hat, das Kroatische zu pflegen, was ja ein Dialekt war, und haben uns in die nächste Ortschaft nach Niederösterreich, in Zillingdorf in die Schule geschickt. Zumindest die Hälfte der Schüler sind dorthin in die Schule gegangen, damit wir deutsch

unterrichtet wurden.

Aber es wurde doch an der Schule in Steinbrunn auch deutsch unterrichtet?

Aber viel zu wenig. Die Lehrer waren ja alle wirklich begeisterte Kroaten, und die haben wenig Interesse gehabt.

Was war dann der Schritt, diese Erkenntnisse auch politisch umsetzen zu wollen?

Eine Sache war, daß die kroatische Bevölkerung meiner Generation der selben Meinung war wie ich, daß uns das Kroatische nichts nützt, daß uns nur das Deutsche nützt. Da hab ich dann gesagt: So wie meine Eltern wollten, daß ich gut Deutsch lerne, hat auch die nächste Generation Interesse gehabt. Das war der Grund, warum uns die Leute gewählt haben.

Wie beurteilen Sie die Bedeutung der kroatischen Kultur für das Burgenland?

Es gibt keine kroatische Kultur. Wer sagt, daß es eine kroatische gibt, ist in meinen Augen ein Träumer. Das einzige, was richtig kroatisch ist, ist die Tamburica, aber in den letzten Jahren ist die Tamburica nur noch Geschäft. Das hat mit Kultur nichts zu tun.

+ + + + +

Zu diesem Zeitpunkt fiel für

etwa zehn Minuten mein Tonbandgerät aus. In meiner nächsten Frage wollte ich wissen, wie lange die kroatische Minderheit im Burgenland nach seiner Meinung bestehen würde. Herr Robak betonte, zeitlich sei das schwer einzuschätzen, es wäre aber unausweichlich für die Kroaten, in der deutschen Mehrheit aufzugehen, man gehöre ja auch zur deutschen Kultur. Und dann meinte er, die deutsche Kultur befände sich zweifellos auf einem höherem Niveau als die kroatische, das Kroatische wäre also minderwertiger.

+ + + + +

Bei uns wird's schneller gehn wie in Großwarasdorf (Mittelburgenland, Anm.), weil dort ist eine landwirtschaftliche Bevölkerung, die braucht nicht unbedingt Deutsch können. Aber ein Steinbrunner, der nach Eisenstadt ins Büro geht ist die ganze Zeit mit der deutschsprachigen Bevölkerung zusammen.

Sie waren über vierzig Jahre politisch tätig. Sie haben sich in dieser Zeit - zum Teil erfolgreich - gegen verschiedene gesetzliche Minderheitenregelungen gewendet. Ihre Argumentation war, daß aus einem Recht keine Pflicht werden dürfte ...

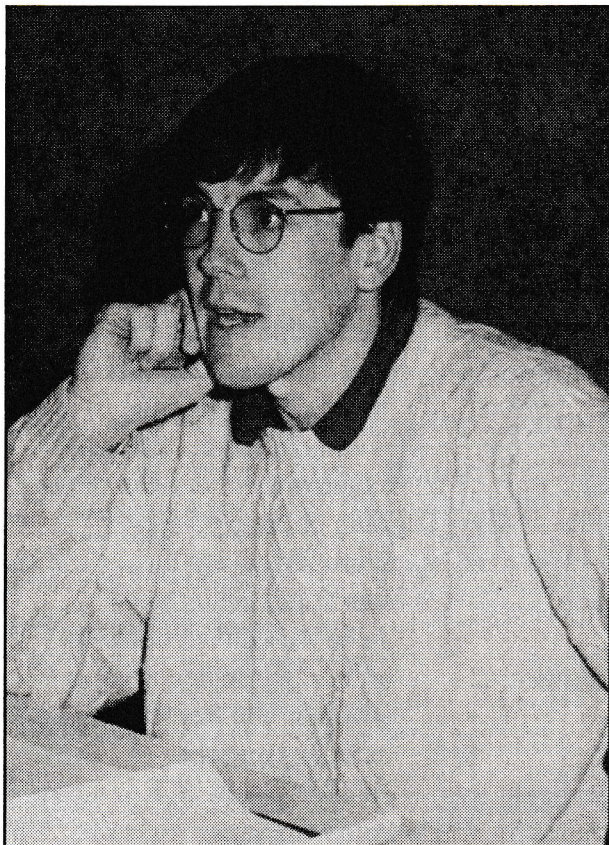
Ja, das war mein Sprichwort.

Wer hätte einen Nachteil von einem zweisprachigen Formular?

Niemand könnte das ausfüllen außer zwei, drei Lehrer. Bei der "Volkszählung besonderer Art" (1976, Anm.) hab ich damals gesagt, schreibt's hin "Deutsch", das war taktisch. Alles ist deutsch, selbstverständlich. Das ist nur bei den Haaren herbeigezogen, das ist ein Dialekt, mit dem ich nichts anfangen kann. Steinbrunn ist bekannt als eine Gemeinde, die sehr gegen das Kroatische ist. Wenn ein Kroat kroatisch reden will auf der Gemeinde, kann er kroatisch reden. Warum muß ich das schriftlich niederlegen, wenn's eh da ist? Ich sag immer, wir haben in jeder Hinsicht alle Rechte und sind in jeder Hinsicht chancengleich. Schau'n Sie, eine Minderheit zu garantieren, das ist ein Blödsinn. Und ich sag immer, eine Minderheit kann man weder mit Gesetzen, noch mit dem Staatsvertrag Artikel 7 garantieren, wenn die Minderheit das nicht will. Ich rechne mir das hoch an, daß es im Burgenland nie Minderheitenprobleme gegeben hat. Die Bedingungen waren gut für alle.

Warum scheinen dann die Bedingungen nicht gut genug zu sein, um beispielsweise zweisprachige Ortstafeln aufzustellen?

Weil die Leute dagegen sind. Die sagen, wir sind ja keine Zigeuner, wir sind ja keine Juden, daß wir einen Stern tragen müssen. Die wollen das nicht. Fragen sie einen Kroaten, in Steinbrunn gibt's niemanden.

Gerhard Volz razlaže situaciju u Štikapronu

Wir brauchen keine Ortstafeln.

Sie haben vom Artikel 7 gesprochen. Würden Sie glücklicher sein, wenn es den Artikel 7 nicht gäbe?

Ich habe den Artikel 7 nie anerkannt, der Artikel 7 ist von den Kroaten nie verlangt worden. Nur ein paar Leute vom Kulturverein wollten das. Etwas verlangen für eine Minderheit kann nur, der dazu legitimiert ist, und diese Leute sind es nicht.

Warum sind nicht mehr Deutschsprachige bereit, auch Kroatisch zu lernen?

Ich möchte sagen, niemand. Weil die kroatische Sprache ein Blödsinn ist, das

ist ein Blödsinn, ich sag's Ihnen. Sie können nichts damit anfangen. Und das hat mit Wertschätzung nichts zu tun. Wenn ein Kroate in einen Supermarkt kommt, wird kein Deutscher sagen "du sollst net krawodisch reden". Aber der Deutsche, was macht der mit den Kroatisch? Jeder Kroate kann Deutsch, warum soll er

Kroatisch lernen. Wenn ich eine Sprache lerne, lerne ich Englisch oder Französisch, damit kann ich was anfangen.

Anläßlich der heurigen Volkszählung sind Zetteln aufgetaucht, wo empfohlen wird, nur Deutsch anzugeben ...

Ja, ich hab die schon oft reingelegt (in das Gemeinschaftshaus von Steinbrunn, Anm.), und die rennen damit zum Fernsehen, rennen zum Radio, daß das ganze Burgenland es erfährt.

Es sollte kein Hund was erfahren.

Sie haben 1987 auch Ihre Funktion in der Bürgermeisterkonferenz zurückgelegt. Was tut die Bürgermeisterkonferenz heute?

Gar nichts. Ich sag immer, es ist schwer, Führer heranzubilden. Man kann Politiker nicht erziehen und es gibt Zeiten, wo die Zeit keine großen Männer hervorbringt. Und immer kommen nach großen Männern niemand. Wie ich weggegangen bin, war Wüste da.

Wie beurteilen Sie die Rolle der katholischen Kirche für die Kroaten im Burgenland?

Die katholische Kirche war immer für die Kroaten. Zu ihrer Ehrenrettung muß ich eines sagen: Die kroatische Kirche ist die einzige, die das richtige kroatisch spricht. Sie spricht das Koratisch des burgenländischen Volkes; in jeder Pfarre wird so gepredigt, wie das jeweilige Volk in der Ortschaft spricht. Die Kroaten waren schon immer hundertprozentige Katholiken, hundertprozentige! Und was noch ist: Das Pflegen von Dialekten, Volkstänzen, das Pflegen von Volksliedern sind Eigenheiten des Konservatismus. Und solange die Kirche kroatisch ist, solange wird das Kroatische sich leichter halten. Aber im Burgenland ist eines. Der Bischof kann

jeden Tag zurücktreten, einmal wird er zurücktreten. Was er macht, ist nicht in Ordnung und alle deutschen Pfarrer sind Todfeinde von ihm, weil der das Kroatische viel zu viel forciert.

Wie wird sich das in Zukunft entwickeln, wenn - wie Sie sagen - mehr und mehr Kroaten zu Deutschen werden. Wird die Kirche einmal allein auf weiter Flur kroatisch sein?

Nein, die Kirche paßt sich an. Ich kenne viele kroatische Gemeinden, die vor zwanzig Jahren nur kroatische Messen hatten, Sigleß zum Beispiel; heute überhaupt nicht mehr. Die Kirche paßt sich irgendwie an. Viel zu langsam, aber sie paßt sich an.

Wie stehen Sie zum Kroatischen in der Schule? Es gibt keine Mittelschulen mit kroatischer Unterrichtssprache.

Die Kroaten wollen das nicht. Sie sagen, warum soll ich Kroatisch lernen, weil ich muß dann auf Englisch oder Französisch verzichten. Ich kann nicht alles, ich kann nicht fünf Sprachen lernen. Wenn ich schon eine Sprache lerne, dann lern` ich eine Sprache, mit der ich was anfangen kann. Das ist gegen jeden demokratischen Grundsatz, daß Kinder deutscher Muttersprache gezwungen werden, Kroatisch zu lernen. Das Gymnasium, was verlangt wird, das ist eine

Utopie, das kann nie kommen; die werden nicht genug Leute kriegen und wer wird einen kroatischen Dialekt lernen? Ich war der, der in Steinbrunn darauf bestanden hat, daß ein Mädchen Lehrerin wird, daß kein Wort Kroatisch kann. Jeder soll das Recht haben, kroatisch unterrichtet zu werden, wenn er`s will. Aber man soll nicht Kinder dazu zwingen. Diese Minderheitenvertreter, meiner Meinung nach sind das lauter Leute, die in der Luft leben, die mit der Wirklichkeit überhaupt nichts z` tun haben.

Fehlt den Kroaten Selbstbewußtsein?

Ja, weil sie sehn, daß es nichts bringt. Ich bin nur selbstbewußt für was auf was ich stolz sein kann. Auf seine Sprache kann er nicht stolz sein, das ist ja keine Sprache. Das ist ein freiwilliger Prozeß, es gibt so viele Kroaten, die sagen, wir wollen mit dem Kroatischen nichts zu tun haben. Wenn man den Kroaten unterdrückt hätte in Österreich, dann hätte er sich länger gehalten, weil er sich wehrt. Wenn man ihm

alle Freiheiten gibt wie bei uns, versumpert er. Es ist im Leben so, man braucht einen Feind.

Glauben Sie, daß es immer das Schicksal einer Minderheit ist, in der Mehrheit aufzugehen?

Na freilich, selbstverständlich. So wie der Mensch sterben muß, müssen Sprachen sterben. Wir sind ein primitives Volk gewesen, bei uns hat`s weder ein Bürgertum gegeben, noch einen Adel. Wir haben keinen Lebenswillen gehabt.

Seminarske djelo se more dostati ili kopirati u HAK-u.

ROBO

izborna kampanja

ROBO govori k narodu:

Liebe Genosse...aaa
Griäß aich maini Freinde,
Moram se vorštöljat, aš vi
me bojsek ne poznate.

Ja sam Robo iz ..., nojo su
mi rekli, da ne povidam
odakle sam, ja sam učen

Eisenbohner, ali
djelao sam kod
Bosaleitunge, va
Londtogi a i va
Nationalroti, a sada
sam NR aD, das
heißt National-
ratsabgeordneter in
Ruhe, ali ja si hoit
mislim: dea
Mensch deaf nie a
Ruhe geb`n, ča ne?
Ja sam biö kod
portaja, pa sam
karijeru načinio, i
prez škole i prez
knjig, Parteibuch
natüalich
ausgenommen i
obwohl da sam
Hrvat, sve samo
duach die Partei,
rozumite?

Je i takovih
portajfrajndov, ki
velu da sam fosil,a
drugi velu da sam
Ana..chromatismus

ali ... ja neznam genau bos
des is. Ali zač sam denas
ovde? a ..a , a jo I waß
scho.

Ča Vam ja kanim reć, is
folgendes: So geht des
nicht weida! Mi Hrvati se
moramo asmi... ami...no
asimilirati, to je!

Drugačije nećemo nigdr ča
nastat, meni je to
gelingalo, mein Motto woa
imma : Hoch die Partei un`
mein Deitsch sei felafrei!
A moji Enklji, ti ne znaju
gonc niš hrvatski - einen
so einen Mensch`n steht
die Wöd off`n bitteschen!
Zato sam ja na to gledao,

daß mia in St.. no
jo, daß mia hoit
eine Lehrarin
bekommen, die
was übahaupt kein
Kroatisch nicht
spricht. Ja sam i
ois Biagameista
meina Gemeinde
na to gledao, daß
des Krowotische
verschwindet, wei
des bringt uns nix,
net woa? Ja
štiram, da se
Hrvati gor ne
kanu po hrvatsku,
un` außadem: to
ča mi govorimo,
des is ja gar keine
Sprache in dem
Sinne, des is ein
Dialekt glaub`s
ma des! Zato ja
svenek velim: die
Asmi...

Assimilation is
ein freiwillig

J. Palatin je zabavljaö ljude pri Kulturni dani u Beču

Vorgang, gonc natüalich.
 Ja ne razumim,... ja već ča
 ne razumim, ali zač je sve
 već ljudi, ki se kanu po
 hrvatsku, das is jo gegen
 die Natua des
 Buagenländas. Ja bi
 rekao: des is ollas
 Agi.. Agitati..
 Agitation aus Wien!
 I to sam jur čudaputi
 rekao: eine Handvoll
 Nationalisten wollen
 uns zwingen, daß mia
 kroatisch reden. Ali naš
 Ex..., naši Hrvati su
 jako undemokratisch:
 ako im ki istinu veli,
 wie ich zum Beispiel,
 da schreien sie gleich
 alle gleich Szepter und
 Morphium. Aba das
 geht nicht, mia leben
 in ana Demokratu..
 Demokratie- es gilt das
 Recht der Mehrheit,
 die Mindaheit muß
 schweigen! Also bitte,
 keine Zwangs.. no.. -
 slawisierung.
 Zato sam ja i pisao: Bei da
 Volkszählung
 Muttasproche Deitsch.
 Ortstoflje kanu,.. ei paar
 Inte.. Inte.. -lligente aus
 Wien. A ča je ako drugi
 Hitlar dujde? .. pa zna
 veljen kadi smo doma. Des
 is ein öffentliches Risiko
 bitteschön, do sama weg!
 Ali in letzta Zeit i naši,
 razumite : i naši ljudi
 kanu Mindaheit`nschutz,
 multi- kulti und so weita,
 ovakove knjige pišu, eine
 Illusion im Buagenland, ja
 to ne razumim. Pokle ja
 već nisam šef..., no jo, es
 kommen halt keine
 richtigen Führa nach, ja

sam prošao und hinta mia
 woa Wüste!

Sad sam morao naše ljude
 malo aufklärat, in da
 eigeni Gemeinde, ljudi ne

Johre sam se kämpfao
 gegen Art. 7, woa des ollas
 füa die Kotz?
 HKD simo- HAK tamó
 mi.. mi?? Auf alle Fälle ja
 se kanim asmi... no, ja to

Jandre Palatin predstavlja svoj kusić u Hrvatskom centru u Beču

znaju ča ja tako pišem va
 cajtungi. Zato sam jim
 kopirao, da se budu putili:
 Wer wir sind und was wir
 wollen, hat Standard-
 Kroatisch Zukunft? Die
 tamburica is ein Import
 aus Jugoslawien-
 Tourismus suns` nix. Na
 koncu još kratak eks
 ekzem iz
 jednoga Artikla

 Wir wollen sich
 freiwillig asmi..
 assimilieren!
 Standard-
 Kroatisch
 verstehen ein
 paar Inte.. Inte..
 ei paar Lehra,
 no is des a
 Sproch? Fuifzig

kanim. A ja sam
 legitimiran, da govorim za
 mene, auf freiwilliga Basis
 natüalich!

Freindschoft!

Jandre Palatin

*Predstavio se je Jandre Palatina kabaretni
 kusić "ROBO - izborna kampanja" jur tri
 pute:*

- na Danu mladine '94 u Frakanavi u
 Kulturnom Domu
- pri otvaranju Kulturnoga tajedna HGKD-a
 u fari Sv. Antona
- u Hrvatskom centru prilikom
 predstavljanja seminarskoga djela
 Gerharda Volza.

L I T E R A T U R A

čovik

čovik se smiši
kad nije stvar (blago)
čovik se veseli
kad nije stvar
čovik ljubi
kad nije stvar
čovik odurava
kad nije stvar
čovik mrzi
kad nije stvar
čovik ubija
kad nije stvar
čovik trapi
kad nije stvar
čovik muči
kad nije stvar
čovik masakrira
kad nije stvar
čovik
kada će konačno postati stvar

juni 1993.

mi
djelamo
dugo
doživotno
da
bi
si
zneli
jaram
našega
žitka

april 1993.

Dorothea Zeichmann-Lipković (živi sada u Pragu) je napisala nove pjesme za *Novi glas*. U svojem slobodnom času se bavi s hrvatskom pisanom ričom, a to ne samo u formi pjesme nego i u formi proze.

kod nas na selu

kod nas na selu
je jako lipo
ptičice si jaču
a kitice cvatu

kod nas na selu
je jako lipo
gospodini prodikuju
a ljudi poslušaju

kod nas na selu
je jako lipo
tijela djelaju
a duše umiraju

mi smo
jačujuć
cvatuć
prodikujuć
poslušan
narod

ča još nije umrlo
djela dalje

april 1993.

Roman Jurice Čenara "Svojemu svoj" je dobio *Književno naticanje Ignaca Horvata*. (aš 98,--)

JA NE...

Ja ne...

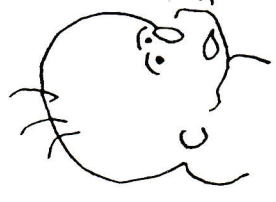
JA NE

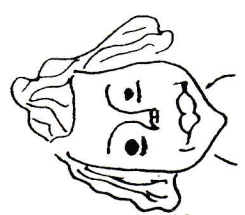
Ja ne

?..BLA BLA

???

MI NE

MI NE

NO

KI GOVORI

OVDE PO SRPSKU ŽIŽ

66

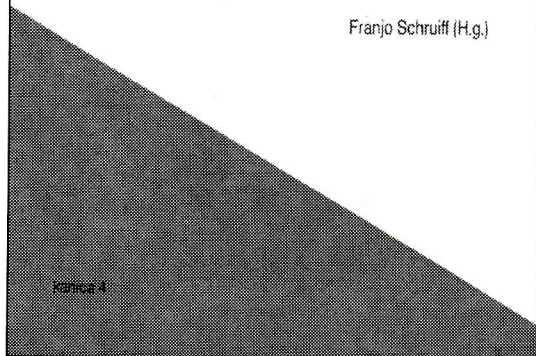
JEV JCEE YEN

Youth of European Nationalities
Jugend Europäischer Volksgruppen
Jeunesse des Communautés Ethniques Européennes

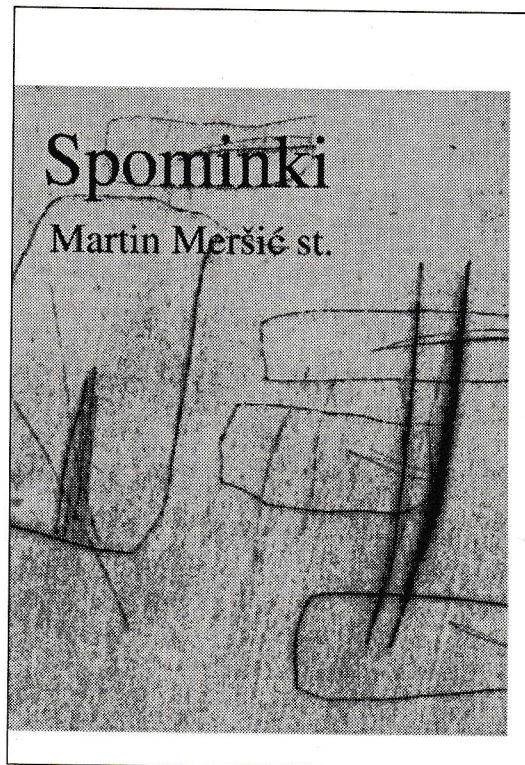
Bridges instead of Walls

Brücken statt Mauern
Mosti namjesto zidin

Franjo Schruiff (H.g.)

Franjo Šruff, potpredsjednik JEV-a, je izdavač ove zanimljive knjige o stanju manjin u Europi. (aš 280,-)

Jurica Čenar i dr. Nikola Benčić uredili su ov važan dokumenat naše suvremene prošlosti. (aš 498,-)

Ekскурzija u Budimpeštu

kada: ili od 22.4.94. (petak navečer) do 24.4.94. (nedilja navečer)
 od 23.4.94. (subotu jutro) do 24.4.94. (nedilja navečer)

kako: Autobus će se voziti kroz Gradišće.
Cijena je aš 700,- (za prenoćevanje i za vožnju) .

program: poiskanje hrvatske dvojezične škole, sastanak sa Savezom Hrvata u Madjarskoj i razgledjivanje grada.

Prosim najavite se najkašnje do 15.4.94. kod nas u sekretarijatu.

P.b.b

Erscheinungsort: 1040 Wien

Verlagspostamt: 1040 Wien

Dr. Nikola Benčić
Waldhofweg 8
A-7000 Željezno/Eisenstadt